

ARAYIŞ

30 MAYIS 1981 • SAYI 15 • HAFTALIK DERGİ • 30 - TL.

Tahıl
üreticisinin
hakkı
verilmeli

ADALETE KARŞI
ADALETSİZLİK

başyazı

BÜLENT
ECEVİT

KÜÇÜK ÜRETİM ÜZERİNE

ARAYIŞ'ın 11. Sayısında "Okurların Görüşü" bölümünde Sayın Fatih Özçelik'in "Gizli İşsizlik" başlığıyla yayınlanan görüşünü okudum. Sayın Özçelik kısa yazısında Arayış'ın 7. Sayısında Dünya Bankası'nca 1980 yılı için hazırlanan "Dünya Gelişme raporu"nda ki verilerle de destekleyerek savunduğu "Küçük Topraklar Daha Verimli" savını eleştirmekte ve küçük üreticiliği idealize etmenin Ghandi'cilik ve Narodnik'lik olduğunu ileri sürmektedir. Genellikle küçük üreticilerin üst örgütü olan Köy-Koop Manisa Birliği Yönetmelik İşler ve Eğitim Örgütlenme Müdürü olarak, çeşitli bilimsel bulgulara ve kişisel gözlemlerime dayanarak Sayın Özçelik'in yazısında açık veya örtük olarak yaslandığı iki ana varsayımı itiraz etmek istiyorum.

Sayın Özçelik'in görüşünde örtük olarak bulunan ilk varsayım kapitalist gelişme sürecinde mülksüzleşmenin hızlanarak küçük üreticilerin işçileşeceği varsayımı. Oysa en ileri kapitalist ülkelerde bile, ünlü "çevirme hareketleri" ile İngiltere'de ortaya çıkan durum dışında bu varsayımın yeterince gerçekleştirebildiğini söyleme olanağı yok. Arjantinli tanınmış tarihçi ve toplumbilimci Ernesto Laclau'nun, Güney Amerika'da egemen üretim biçimi üzerine tartışmalar sırasında Andre Gunter Frank'ın savlarını 1970'lerin başlarında eleştiren "Latin Amerika'da Feodalizm ve Kapitalizm" başlıklı makalesinden sonra zaten çeşitli kuramcılar kapitalizmin pazar aygıtı aracılığı ile egemen oluşu ile esas kapitalist ilişkisinin (ücretli işçi-anamalı ilişkisinin) egemen oluşunun farklı olgular olduğunu kabul ediyorlar artık. Sayın Özçelik'in yazısında açık olarak bulunan varsayım ise küçük üreticiliğin verimsizliği ve istihdamı artırıcı özelliklerini değişik az gelişmiş ülkelere verilerle sergileyen Dünya Bankası raporunun yanı sıra Türkiye'ye ilişkin bilimsel bulgularda bu varsayımın çürütücü niteliktedir. Kaldıkı küçük üreticiliğin, iktisatçıların "ölçek artırımları" dediği büyük işletmecilik olanaklarından kooperatifçilik yoluyla yararlanabilmesi de olanaktır. Ekonomik düzeyde küçük üreticiliğin toplumsal işletmecilikle eklemlendirilebileceğini kanıtlayan başarılı

Atatürk İlkeleri

Yaşam itibarıyla Atatürk ilkelerini yaşamış ve içine sindirmiş kimsesim. Ne yazık ki bu ilkelere sapılmaya ta 1946 yıllarından başlayıp bu günlere gelindi.

Onları tekrar geri getirmeye çalıştığımız bu günlerde, en basit, şapka kanununa muhalefet eden ve çeşitli kılıklara bürünenlere bir şey diyen yok.

Abdullah ZOBAROĞLU
Söğüt

kooperatifçilik örneklerini Birliğimize bağlı kooperatifler arasından rahatça gösterebilirim. Konuyu tartışmaya açan Arayış Dergisi'ne teşekkür eder, istenildiği takdirde bu konudaki bulguları ve örnekleri daha ayrıntılı biçimde sunmaya hazır olduğumu özenle belirtirim.

Yunus GÜZTOKLUSU
Manisa

DERGİNİZ BULUNMUYOR

DERGİNİZİN abonesiyim, Dozurucu yazılarınızı her hafta okuyorum. Yalnız okumakla kalmıyor, başkalarına da okuyorum. Bazılarına emanet veriyor, okutturuyorum. Bilahere bir kitap haline getirmek için geri alıyorum. Bazıları abone olmak istiyor, fişinizi bu zarfın içinde olduğu gibi kesip veriyorum. Ancak her derginin fişini kesmek mümkün olmuyor. Çünkü fişin arka tarafındaki kıymetli yazılar kaybolmuş oluyor. Bu nedenle fişlerin arkası boş olmalıdır. İlimizdeki bayinize konuştum. Tek bayi olduğunu, her hafta 40 tane geldiğini, hemen satıldığını, yüzlerce kişinin arayış bulamadığını ve daha fazlasının istendiği halde gönderilmediğini söyledi.

Hasan GENÇ
Trabzon

ARAYIŞ'IN NOTU:

Derginin dağıtımına bu tür yakınlmaları iletiyoruz...

ÖNERİLER

HERHANGİ bir yayın organını gerçekten halka mal etmek istiyorsak, o yayın organı halkın görüşleri çerçevesinde bir yayın politikası izlemek zorundadır.

Bu nedenledir ki ARAYIŞ dergisinin de tüm halk kitlesine ulaşabilmesi için derginin halkın ve okurların isteği doğrultusunda bir yayın politikası izlemesi gerekir.

Arayış dergimiz (derginiz) diyorum, çünkü gerçekten Arayış halkın mal olma yolunda önemli bir atılım yapmıştır + genel olarak içeriği bakımından, ilk görüntüde "dili ağır" olan bir dergi niteliğindedir. Sadece aydınların okuyacağı bir dergi görüntüsü veriyor. Bu nedenle dergi belli bir kesim tarafından okunuyor. Derginin diğer kesimlere özellikle kırsal kesimlerde okunabilmesi için derginin ağır dili oldukça sadeleştirilmeli. Ve dergiyi ilgili toplamak için ilginç yayınlar yapılması gerekir. Bu da ancak SANAT ve EDEBİYAT'a daha çok yer vermekle mümkün olabilir. Bunu nasıl gerçekleştirebiliriz? Dergimizde günlük, haftalık ve hatta aylık sanat olaylarına yer verilebilir. Seçkin şiirlere ve kısa hikâyelere yer verilebilir.

Ahmet KÖSE
Kırkkale

ARAYIŞ'IN NOTU:

Sanat etkinliklerinden, yayımlanmış kitaplardan söz ettiğimizi, ama sanat olaylarına bir sanat dergisi yoğunluğunda yaklaşmanın beklenmediğini sandığımızı belirtiyoruz.

24 OCAK KARARLARI

Derginizde 24 Ocak kararlarına değinen düşünceler, bazı konular işlenirken çok dolaylı ve yalnızca konunun gerektirdiği yanı sıra ve boyutta yer alıyor. Oysa, Türkiye'nin geleceğini büyük ölçüde etkileyeceği kuşkusuz olan bu kararların bütün yanları ve boyutlarıyla ve sosyal demokrat bir yapılaşma ortaya konması gerekiyor. Öyle geliyor ki insana bu yapılaşmada işlenen öteki konularla ilgili düşünceler yeteri kadar aydın ve doyurucu olmuyor. Bunun içinde kanımca önce bütün ayrıntılarıyla 24 Ocak kararlarının ne olduğunu amaçlarının, mimarlarının açıklamalara dayanılarak anlatılması, sonra ayrıntılı ve bilimsel olarak, uygulamadaki sonuçlarla da kanıtlanarak, bunun eleştirilmesi, en sonunda seçeneklerinizin bilimsel ve somut sentezlerle gösterilmesi gerekiyor.

Turgut Nalbantoğlu
KADIKÖY-İSTANBUL

ARAYIŞ'ın Notu:

Okurumuzun oldukça önemli bir konudaki uyarısını özenle aldığımızı belirtiyoruz.

Ekonomik konulara baktırıcı olmayı da göze alarak, daha çok yer verdiğimizizi ekliyoruz.

ARAYIŞ'I ELEŞTİRİ

larıyla iç sayfaların aynı tür kağıt ve baskıdan olması biraz yadırsındı demek isterim. Ama bunun ilerde istenilen düzeye ulaşacağını sanırım.

b- Sayfa sayısı güntümüz güç koşullarına göre bence Liraz çok fazla. Derginin sayfa sayısı ile Ederi biraz ters orantılı sanırım. Sayfalar ya az tutulmalı yahut ederi artırılmalı.

c- Dizgi ve baskı tekniği çok çok iyi, yalnız her sayfada yazılar 3 sütun üzerine dizilmiş. Acaba bu sayfa boyutları aynı kalmak koşuluyla 4 sütuna çıkartılıp daha çok yazı ve yazara olanak tanınamaz mı?

d- Her sayfada veya ara başlıklar yazılarda çizgi, çerçeve veya çiçek atılması da biraz fazlaca sanırım. Bu dergi sayfa düzenine renk katacak yerde yazıları boğmaktan ve okuyucuyu sıkmaktan başka bir işe yaramıyor görüşümdedir. Daha başka teknik düşünülemez mi?

2- İçerik Yönünden eleştirilerim:

a- Konular daha ilk sayıda güncel konulardan seçilmesi bakımından kayda değer sanırım. Hele derginin danışmanı ve başyazarı olarak sizin yazınız ve değindiğiniz konu -deyim yerinde olursa- nefes kesici. İnanıyor ve bundan sonra bekliyorum ki yazılarınız bir okuyucuları, özellikle ülkede bir arayış içinde olanlara biraz rahat nefes aldırcaktır.

b- Başyazarının devamı sayfa- larında yer alan diğer konular işlenirken biraz sıkıntı veren, okunurken okuyucuyu yoran nitelikte sanırım. İşlenecek her konu diğer sayfalarda ayrı ve büyük başlıklar altında olanak varsa ayrı ayrı kalemler ve görüşler açısından işlenmeli. Düz yazı, roman tipinde sürdürme okuyucuyu çekmekten çok uzaklaştırma durumundan kurtarılmalı.

Ruşen özgül
Yalvac

Aradığımız yazı

Ne zamandır başyazarımız Bülent Ecevit'e gazetelerden yapılan çirkin saldırıları üzüntüyle okuyor, ARAYIŞ'dan bir yanıt bekliyordum. Nihayet 9'uncu sayıda istediğimiz gerçekleşti. Hele o cumartesi ARAYIŞ'ı gazeteciden almadan önce yerel gazetelerden birinde çıkan ağır ve haksız eleştiriyi sinirle okudum. Ama dergimizi alınca çok sevindim, çok rahatladım. Uzun zamandır ARAYIŞ'ta aradığımız yazı çıkmıştı.

Melih İLHAN
İzmir

ARAYIŞ

HAFTALIK DERGI

Yayın Danışmanı:

BÜLENT ECEVİT

Yazı İşleri Müdürü

O. NAHİT DURU

ADRES:

Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa

Posta Kutusu: 75

Küçükesat ANKARA

TELEFON:

28 44 74 - 26 00 56

PIKAJ ve MONTAJ:

ARAYIŞ Teknik Servisi

DİZGİ: ENLEM 80 - 18 60 71

BASILDIĞI YER:

DailyNews Matbaacılık ve
Gazetecilik A.Ş.

ILAN TARİFESİ

Dört renkli kapak: 75 bin TL.

Kapak içleri tek renk: 50 bin TL.

İç sayfalar renkli: 60 bin TL.

Öteki sayfalar tek renk: 40 bin TL.

Sütun santimi: 800 TL.

ARAYIŞ'ta yayınlanan yazıların
her hakkı saklıdır.
Kaynak gösterilerek
alıntı yapılabilir.

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık
A.Ş. adına **İMTİYAZ SAHİBİ**

MEHMET ERDÜL

SAYI: 15

30 Mayıs 1981

FİATİ 30.- TL

YAZI İŞLERİ'nden

TRT ve ARAYIŞ

Sayın Okurlarımız, zorunlu olarak sayfalarımızı azaltmamıza karşın, Dergimize gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ediyoruz. Giderek artan iğniniz, Türk halkının demokrasiye bağlılığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Öte yandan, güçlüklerimiz sürüyor. Bildiğiniz gibi, TRT Genel Müdürlüğü Yayın Danışmanımız ve Başyazarımız Bülent Ecevit'in adı geçtiği için TV Reklam spotumuzu almamıştı. TRT Genel Müdürlüğüne bunun nedenini yazılı olarak 15 Mayıs günü sorduk. Ancak, 26 Mayıs Salı gününe değin bir yanıt alamadık. Bir-iki gün içinde yanıtın verileceği belirtilmişti halde bu söz de yerine getirilmedi.

Sayın Okurlarımız, bu sayımızda Başyazarımız Bülent Ecevit, "Adalet'e Karşı Adaletsizlik" başlığı altında Yüksek Hakimler Kurulu'nun kaldırılmasına ilişkin görüşlerini açıkladı.

Tarım bölümümüzde, önümüzdeki hafta açıklanması beklenen hububat fiyatlarının ne olması gerektiği konusu işlendi.

ABD'deki Reagan Yönetiminin "İnsan hakları" konusundaki yaklaşımını ve bununla ilgili olarak yaptığı "otoriter - totaliter" rejim ayrımı ardındaki gerçekleri irdeleyen yazıyla, İtalya'daki bir gizli örgütün "otoriter rejim" kurma çabalarına ilişkin yazıyı da ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Geçen haftanın en mutlu olayı, kuşkusuz, kaçırılan Türk uçağındaki yolcuların ve personelin, yürekli bir davranışla ve örnek bir dayanışmayla kendi kendilerini kurtarmaları oldu. Bu sayımızda, ayrıntıları basında açıklanan o konuya da geniş yer vermeye çalıştık.

Önümüzdeki hafta ise bir konuk yazarımız olacak. 1964 yılında, geçenlerde ölen Saroyan'la birlikte Türkiye'yi dolaşmış olan değerli Gazeteci-Yazar ve Sanatçı FİKRET OTYAM'ın bu geziyle ilgili anılarını gelecek sayımızda yayınlacağız.

Yeni ARAYIŞ'larla buluşmak umuduyla, mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla....

DERGİNİN İÇİNDEN

BAŞYAZI

Adalet'e Karşı

Adaletsizlik 4

OLAYLARLA GEÇEN

HAFTA 7

OLAYLARIN

YORUMU 8

DIŞ SORUNLAR

Yeni ABD Yönetiminin

"İnsan Hakları" Poli-

kasında: TOTALİTER-

OTORİTER AYRI-

MI 13

ENERJİ 16

TARIM

Buğdayın Baş Alım

Fiyatı 22.30 Liradan

Az Olmamalı 19

EKONOMİ 21

İÇİMİZDEN BİRİLE-

Rİ 23

EĞİTİM

Okullarımızda Yabancı

Dil Öğretimi 25

YAYINLAR 26

DİN

Din Eğitimi ve

Laiiklik 28

RESİM

Güzin Duran 30

Beyaz Gölge

Ayrılıyor Ama 31

TV PROGRAMI . . 32

ABONE KOŞULLARI

YURTIÇİ:

Yıllık 1.500 TL. Altı Aylık 750 TL. Üç aylık 375 TL

YURT DIŞI:

Almanya, 104 DM. Avusturya 770 Avusturya
Şilini-danimarka 350 Danimarka Kronu. Finlandiya 275
Fin Markkası-Fransa 245 Fransız Frankı-Hollanda 120
Hollanda Florini-İngiltere 25 Sterlin İsveç 250 İsveç
Kronu-İsviçre 100 İsviçre Frankı-İrak 30 Irak Dinarı-
Norveç 310 Norveç Kronu- S. Arabistan 194 Riyal,
Yugoslavya 2354 Yugoslavya Dinarı, ABD ve Avus-
turalya 70 ABD Doları.

NOT: Yukarıda belirtilen ülkeler dışında kalan Avrupa
ve İslam ülkeleri için yıllık abone ücreti 60 ABD Doları
karşılığıdır.

● Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası,
Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki "1200 numaralı
hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka
dekontunun, "PK-75 Küçükesat-Ankara" Adresine
gönderilmesi rica olunur.

ARAYIŞ -- 30 MAYIS 1981

ABONE İSTEK KUPONU

ARAYIŞ'a ÜÇ AYLIK ( ) ALTI AYLIK ( ) BİR YILLIK ( )

ABONE OLMAK İSTİYORUM.

Yıllık 1500 TL, Altı Aylık 750 TL, Üç Aylık 375 TL

Aşağıdaki adresime dergi gönderiniz

Adı Soyadı: .....

Adresi : .....

ARAYIŞ DERGISİ Posta Kutusu 75 Küçükesat - ANK

Dergiyi kesmek istemeyen okurlarımız, abone istek kuponunun benzerini doldurarak
gönderebilirler.

ADALETE KARŞI ADALETSİZLİK

BÜLENT ECEVİT

İnsanlar bir ölçüye kadar özgürlük kısıntılarına, bas-kıya, zulme katlanabilirler, ama haksızlığa, adaletsizliğe katlanamazlar. En zayıf en ürkek insan bile haksızlık adaletsizlik karşısında tepki duyar ve tepkisini hiç beklenmedik biçimde ve ölçüde açığa vurabilir.

Toplumda huzur sağlamanın, insan ilişkilerini de yurttaş-devlet ilişkilerini de sağlıklı ve düzgün yürütebilmenin başta gelen koşulu adalettir.

Adaletin dayanağı ise, yargı erkinin, yargı organlarının bağımsızlığıdır.

Yargı organları yeterince bağımsız değilse, yargıçlar yeterli güvenceden yoksunsa, mahkemelerin vereceği en adaletli kararlar bile inandırıcı olmaz; halk, adalete inancını, devlete güvenini yitirir.

Adalete inanç ve devlete güven sarsıldıkça da, hakkına razı olmayanlar artar, yargı organları dışında hak arama eğilimleri yaygınlaşır, toplumsal ilişkiler zedelenir ve en kötü anlamıyla anarşi ortaya çıkar. O durumda, anarşiyi önlemenin, koyu bir baskı rejimi kurmaktan başka çaresi görülemez olur ve demokratik hukuk devletinin yolu tıkanır.

Onun için, yargı erkinin bağımsızlığı, adaletin dayanağı olduğu kadar, demokrasinin de gereğidir.

Eğer Türkiye'de gerçek demokrasi amaçlanıyorsa, yargı erkinin bağımsızlığını ve yargıç güvencesini zedelemekten kaçınılmalıdır.

KURUCU MECLİS BEKLENMEDEN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

Anayasa değişikliği niteliğindeki bir yeni yasayla Yüksek Hakimler Kurulunun kaldırılması ve yargı erkinin bağımsızlığını büyük ölçüde zedeleyici bir düzenlemeye gidilmesi, o bakımdan, Yönetimin rejimle ilgili düşünceleri konusunda ciddi kaygılar uyandırmaktadır.

Bir yandan Anayasa değişiklikleri için birkaç aya kadar bir Kurucu Meclis oluşturulacağını söyleyip, bir yandan da, Kurucu Meclisi bile beklemeksizin, Anayasayı temelinden değiştirmeye başlamaksa, Kurucu Meclisi büsbütün anlamsızlaştırmaktadır.

"Büsbütün" diyorum, çünkü zaten tasarlanan biçimiyle Kurucu Meclisin bir yetkisi olmayacaktı; Anayasa değişiklikleri konusunda son ve kesin sözü Millî Güvenlik Konseyi söyleyecekti. Fakat Kurucu Meclis, hiç değilse, Anayasa değişikliği önerilerinin kamuoyu önünde bir ölçüde tartışılması olanağını sağlayacaktı.

Oysa, yargı erkiyle ilgili Anayasa değişikliği, Kurucu Meclis beklenmeden, büyük bir gizlilik içinde hazırlanmış ve bir oldubitti olarak kamuoyuna açıklanmıştır.

Anayasa değişikliği niteliğindeki yeni yasanın sakıncalarına, "Arayış"ın geçen sayısında ayrıntılarıyla değinilmiştir. Barolar Birliği de, Mayıs ortalarında yapılan Genel Kurul toplantısının yayınladığı bildiri ile, bu konudaki kaygılarını —yine geçen sayımızda belirtildiği gibi— duyurmuştur.

Ayrıca, demokrasiyi savunan bazı gazetelerde bu kaygıları paylaşan yazılar, incelemeler yayınlanmaktadır.

Hukukçular arasındaki kaygı ve tepki ise, gözleyebildiğimiz kadar, açığa vurulabilenin de çok ötesindedir.

TERÖRÜN YAYGINLAŞMASINDAN ADALET SORUMLU TUTULAMAZ

1961 Anayasasına, yargı organlarının, yargı erkinin bağımsızlığıyla ve yargıç güvencesiyle ilgili kurallar bir özenti olarak girilmiş değildir. 1950-60 arasında hem yargıçların hem de mahkemeye işi düşen yurttaşların çektikleri ıstıraba ve devlet saygınlığında o yüzden oluşan yıpranmaya son vermek için bu kurallar Anayasaya girmiştir.

Şimdi bunları kaldırmanın veya zedelemenin ne anlamı vardır?

Öyle anlaşılıyor ki, Yönetim, geride bıraktığımız yıllarda huzurun ve iç barışın bozulmasından, terörün yaygınlaşmasından, adaleti de sorumlu sanıyor.

Böyle bir sanı, adalete karşı adaletsizlik olur. Adaletsizliklerin en sakıncalı da budur.

Terör karşısında sivil mahkemelerin yeteri kadar caydırıcı olmadıkları, etkenlik kazanamadıkları doğru olsa bile, bunun günahı mahkemelere, yargıçlara, savcılara ve mahkemelerin bağımsızlığına yüklenemez.

ADALETİN KARŞISINDAKİ ENGELLER

Mahkemeler bu alanda görev yapmağa çalışırken, kendi başlarına aşamayacakları engellerle güçlüklerle karşı karşıya idiler:

Bu güçlüklerden, engellerden başlıcaları şunlardı:

- İç güvenlik kuvvetleri adalete gereğince yardımcı olamıyordu. İç güvenlik kuvvetleri bölünmüştü; üstelik eğitim düzeyi ve teknik olanakları bakımından çok yetersizdi. Terörü kıskırtanlar Devlet kadrolarına da

sızmışlardı. Bu durumda, sanıkların yakalanması zorlaştığı gibi, mahkemelere genellikle yeterli kanıtlar da sunulamıyordu.

• Soruşturma ve sorgulamada savcılarla iç güvenlik kuvvetleri arasında yeterli işbirliği ve dayanışma genellikle kurulamıyordu.

• Türk yargı sisteminde, kanıt toplamayla, kovuşturmayla ve sorgulamayla ilgili etkin yöntemler geliştirilememişti ve adli kolluk kurulmamıştı.

• Yargılama sistemimizin yöntem kurallarındaki aksaklıklar ve gedikler davaların sürüncemede bırakılmasını kolaylaştırıyordu.

• Terörün örgütlü ve yaygın olmasına karşın, her mahkeme, ayrı ayrı eylemlerle ilgili davalara, birbirinden kopuk olarak bakıyordu. O yüzden, eylemler arasındaki örgütsel bağlantılar ortaya çıkarılamıyordu. Bu bağlantıların ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı bir merkezi bilgi sistemi de oluşturulmamıştı.

• Teröristler, yargıçları, savcılarını, avukatları ve tanıkları da tehdit ediyor ve hedef alıyorlardı. Birçoklarının canına kıyılmıştı. Mahkemelerde bile her zaman yeterli güvenlik sağlanamıyordu. O yüzden mahkemeler rahat görev yapamıyorlardı. Günlerce süren bazı eylemler sırasında yargıçların savcılarının evlerinden çıkamadıkları, hattâ evlerinde kalamadıkları oluyordu.

• Ekonomik ve sosyal düzendeki, hukuk düzenindeki ve kamu yönetimindeki aksaklıklar nedeniyle ülkemizde dava sayısı çok kabardık. Bu taşınmaz yükün altında bunalan mahkemeler, çoğu kez çaresizlikten, terörle ilgili davaları ertelemek ve uzun bir zamana sermek zorunda kalıyordu.

Bütün bu gibi nedenler ortadayken, terör eylemleriyle ilgili davaların uzun sürmesinden veya hakkında yeterli kanıt getirilmeyen sanıkların salıverilmesinden, terör karşısında adaletin yeteri kadar caydırıcı etki kazanmamasından, yargıçları, savcılarını ve yargı erkinin bağımsızlığını sorumlu tutmak, haklı bir davranış olamaz.

BAĞIMSIZLIK ZEDELLENMEDEN ENGELLER KALDIRILABİLİRDİ

Terörle ilgili davalarda adaletin hızlı ve etkin biçimde işlenmesi önündeki engelleri bir ölçüde olsun kaldırmak veya hafifletmek için, 1978-1979 döneminde bazı çözümler getirmek istenmiştir. O yönde tasarılar hazırlanmıştır. Fakat bunların en önemlileri Parlamente'de engellenmiştir.

Engellendiği için yasalaştırılmayan tasarılarından biri, şiddet eylemleriyle ilgili bütün davaların belli merkezlerdeki belli mahkemelerde toplanmasını ve o mahkemelerin yalnızca o davalara bakmasını öngörüyordu.

Bu şekilde görevlendirilecek mahkemeler bütün zamanlarını ve çalışmalarını, terörle, şiddet eylemleriyle ilgili davalar üzerinde yoğunlaştıracaklardı. Bunları erteleyip sürüncemede bırakamayacaklardı. Birbirleriyle bağlantılı eylemler belli mahkemelerde toplanacaktı. Öylelikle, savcılar ve yargıçlar, örgütlü terörü bir bütün olarak ele alabileceklerdi. Terör örgütlerinin kaynaklarına inmek kolaylaşacaktı.

Yurdun her yerine dağılmış binlerce yargıcı ve savcıyı korumakta güçlük çekiliyordu. Ama terörle ilgili davalara belli merkezlerdeki belli mahkemelerin bakması sağlanın-

ca, o mahkemelerde görevli yargıçların ve savcılarının, hattâ mahkemelere getirilen tanık ve sanıkların, davalarla ilgilenen avukatların, Devletçe korunması, can güvenliklerinin sağlanması da kolaylaşacaktı.

Fakat bazı çevrelerin işine gelmedi bu tasarı, o yüzden engellendi ve Büyük Millet Meclisinden çıkarılamadı.

Meclis arşivlerinde halâ duran bu tasarını veya bir benzerini yasalaştırmakla sorun önemli ölçüde çözülebilecekken, şimdi, yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyici bir Anayasa ve yasa değişikliğine gidilmiştir.

1978-79 döneminde hazırlanan bir başka tasarı, kendilerini suça itenleri kanıtlarıyla açıklayan eylemcilerin cezalarını hafifletmeyi öngörüyordu. Öylelikle, terörün perde ardındaki kaynaklarına ve asıl sorumlularına erişmek çok kolaylaşmış olacaktı. Fakat bu tasarı da, bazılarının işine gelmediği için, Mecliste görüşülmedi.

Yine o dönemde, iç güvenlik kuvvetlerinin, kanıt toplama ve suçluları yakalama bakımından etkenliğini ve hızını arttırıcı eğitim ve örgütlenme çalışmalarına girişilmişti. Kanıt saptanmasını çok kolaylaştıran laboratuvarlar, bilimsel ve teknik servisler kurulmaya ve yurt ölçüsünde görev yapabilecek iyi yetişmiş detektif ekipleri oluşturulmaya başlamıştı. Sonradan bu çalışmalar da durduruldu. Oysa, 1978-79 döneminde bu yönde atılmış olan adımlar, 1979'dan başlayarak, suçluların yakalanmasında ve kanıt elde edilmesinde büyük yararlar sağlamış ve sağlamaktadır. Bu çalışmaları daha ileri aşamalara götürmekle yalnız iç güvenlik kuvvetlerinin değil, adaletin de hızı ve etkinliği geniş ölçüde arttırılabildi.

Bütün bunları bir yana bırakıp, terör sorununa yargı erkinin bağımsızlığını kısırak çözüm aranması, geçerli bir yol olmasa gerekir.

Yargı erkinin bağımsızlığını ve yargıçların güvencesini sağlayan kuralların ve kurumların, o arada Yüksek Hakimler Kurulunun, uygulamada bazı aksaklıkları görülmüş olabilir. Fakat bu aksaklıklar da, yargı erkinin bağımsızlığını zedelemek, Anayasanın demokratik hukuk devleti açısından yaşamsal önem taşıyan kurallarını değiştirmek için bir gerekçe gibi kullanılmamalıydı. Anayasanın özüne dokunmadan, yargı erkinin bağımsızlığı zedelenmeden, bu aksaklıkları gidermenin yolu bulunabilirdi.

Oysa şimdi, yargıçların kaderi, yönetimlerin, iktidarların insafına bırakılmaktadır. Savcılar için durum zaten büyük ölçüde öyleydi. Öyleydi de savcılık kurumu yargıçlık kurumundan daha mı iyi işliyordu? Tersine, o konuda ki yakınmalar çok daha yaygındı.

Bu durumda savcılarının güvencesini yargıçlarla bir düzeye yükseltmek gerekirken, tam tersi yapıldı; yargıçların güvenceleri de büyük ölçüde kısıldı.

YAPILAN ANAYASA VE YASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN SAKINCALARI

Bugünkü Yönetimin son Anayasa ve yasa değişikliğiyle iktidarlara sağladığı yetkiler şu dönemde iyi niyetle kullanılsa bile, sivil yönetime geçildiği zaman, Türkiye'nin partizanlık gelenekleri içinde, bu yetkiler çok olumsuz sonuçlar verecektir ve yurttaşın adalete inancını, Devlete güvenini büyük ölçüde sarsacaktır.

1960 öncesinin sakıncaları biline biline, o yılların sakat adalet anlayışına geri dönüş yolunda adımlar atılması çok yanlış olmuştur.

Kaldı ki yargı erkinin bağımsızlığını kısmak bugünkü Yönetim döneminde bile büyük sakıncalar doğurur.

Mahkemeler, biribiri ardından, Türk Ceza Yasası kurallarının gereği olarak, ağır hükümler veriyorlar. O arada çok sayıda idam cezası da veriliyor. Bu cezaların kamu vicdanında bazı tereddütler uyandırması, yaralar açması, ancak adalete duyulacak güvenle önlenebilir. Yargı organlarının bağımsızlığına gölge düşürebilecek, bu konuda kuşku uyandırabilecek Anayasa ve yasa değişikliklerinden sonra, bu tür cezalar, kesin bir objektiflikle verilmiş olsa bile, öyle olduğuna kamuoyunu veya kamuoyunun belli kesimlerini inandırmakta zorluk çekilecektir.

Geçen gün, Dünya kamuoyunu en çok etkileyen bir yabancı radyoda, İngiliz BBC Radyosunda, bir yayın vardı. Londra'dan bir BBC görevlisi, Türkiye'deki İngiliz muhabire bir soru yöneltti; bazı teröristlerin bir eylemine karşılık olmak üzere bir kısım tutukluların idam edileceği yolunda bir söylenti Londra'ya ulaşmıştı, bunun doğru olup olmadığını sordu.

Türkiye'yi yakından tanıyan muhabir, böyle bir şeyin kesinlikle söz konusu olamayacağını, çünkü Türkiye'de adaletin bağımsız olduğunu, mahkemelerin yönetimden gelen isteklere göre hüküm vermediğini söyledi.

Türkiye için ve bugünkü Yönetim için Dünyada bundan daha iyi bir propaganda olamazdı. Fakat Türk adaletinin bağımsızlığı üzerine gölge düşürülecek olursa, bu olumlu izlenim silinecektir ve, yargı organlarının kararları, yalnız Türk kamuoyunda değil, bütün Dünyada tartışma konusu olmaya başlayacaktır.

TARİHDE TÜRK ADALETİ

Tarihte Türk Devletleri, adaletin bağımsızlığı ve yargı organlarının güvenilirliği ve saygınlığı oranında güçlü olmuşlardır. Adaletin bağımsızlığı zedeledikçe Türk adaletine güven sarsıldıkça, devletin gücü ve Dünyadaki etkinliği de sarsılmıştır.

Osmanlı Devleti de, kılıç ve asker gücünden çok, adalete verdiği değerle ve Türk adaletine uyandırılan güvenle Dünyada güçlenmiştir.

Geçen yüzyıl bir İngiliz tarihçi, "Osmanlı Türklerinin Tarihi" adlı yapıtında şöyle yazıyordu:

"İstanbul Fatihi (Sultan Mehmet) büyük bir imparatorluğu kurabilmek ve elde tutabilmek için, kaba güçten ve askerlik yeteneğinden daha öte bir şey gerektiğini biliyordu..... Adaletin gereğince işleyebilmesi için adalet dağıtanların saygı görmeleri gerektiğini; saygı görmek için de yalnız bilgili ve sağlam karakterli olmalarının yetmediğini, Devlette yüksek ve onurlu bir yerlerinin bulunması gerektiğini biliyordu." (1)

Aynı yazar,

"Adalet mesleğinin yetkilerinin Türkiye'den daha geniş olduğu bir ülke yoktu" diyor. (2)

Bu yüzyılın başlarında yayınlanan, "Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı Yönetimi" başlıklı kitabında bir Amerikalı tarihçi de, Kanunî Süleyman döneminde adaletin sözünün Padişah otoritesinden üstün olduğunu ve, daha Ortaçağların Osmanlı Devletinde, adaletin, çağımız Amerika'sındaki Yüksek Mahkeme düzeyinde yetkileri bulunduğunu vurguluyordu. (3)

Toplumda huzur ve barış için ve demokrasimizin sağlam temeller üzerinde gelişebilmesi için yargı organlarının ve yargıçların saygınlığına ve inandırıcılığına en çok gereksinme duyduğumuz bir sırada, tarihimizin kıvançlı olan Türk adaletine gölge düşerse çok yazık olur.

Yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyen Anayasa ve yasa değişikliklerinin ivedilikle yeniden gözden geçirilmesini dileriz.

Türk toplumunun ve demokrasisinin bunalıma sürükleniş nedenleri üzerinde dururken, adalete karşı adaletsizlikten sakınılmalıdır. Adalet dağıtanlara, Devlette ve toplumda, İngiliz tarihçinin deyimıyla, üzerlerine iktidar gölgesinin düşmeyeceği kadar "yüksek ve onurlu bir yer" sağlanmalıdır.

- (1) "History of the Ottoman Turks" —Yazan: Edward S. Creasy —Londra 1878 — Sayfa 104.
- (2) Aynı yapıt — Sayfa 105.
- (3) "The Government of the Ottoman Empire In the Time of Suleiman the Magnificent" — Yazan: Albert Howe Lybyer — Harvard University Press 1913 — Sayfa: 26 ve 208-224.

OLAYLARLA GEÇEN HAFTA

- Adalet Bakanı Cevdet Mentesh, sivil cezaevlerindeki tutuklu sayısının 75 bine ulaştığını açıkladı. Bakan Mentesh, 12 Eylül'den önce cezaevlerine dışarıdan getirilen yemeklerle silah sokulduğunu, bunun önlenildiğini ve yemek pişirilmesi için 3.5 milyar liralık ödenek ayrıldığını söyledi.
- Emekli Sandığı Genel Müdürü Ateş Amikoğlu, halen 1 milyon 400 bin kişinin Emekli Sandığından aylık aldığını ve bu kişilere geçen yıl içinde 56 milyar lirayı aşkın ödeme yapıldığını açıkladı.
- ÜSS ilk aşama sonuç belgelerinin posta ile adaylara gönderilmesine başlandı. Sonuçların Haziran'ın ilk haftası içerisinde adayların elinde olması bekleniyor. İlk aşama sınavına katılan 409 bin adaydan ancak 152 bini ikinci aşama sınavına katılabilecek.
- KİT'lerin holding haline dönüştürülmesi amacıyla hazırlanan iki yasa taslağının Başbakanlık'a verildiği öğrenildi.
- Türkiye'de elektrikten yararlanan nüfusun 28 milyon olduğu belirlendi. Aynı belirlemeye göre, ülkede kişi başına yılda 435 kilovatsaat elektrik enerjisi tüketiliyor. Tüketimde ilk sırayı Marmara, ikinciliği ise Ege Bölgesi alıyor.
- Dünya Bankası'nın basına yansıyan raporunda, refah sıralamasında Türkiye'nin yerinin değişmediği belirtildi. Rapora göre, 134 ülke arasında en zengin ülke Kuveyt, en fakir ülke ise Bangladeş. Türkiye ise 62. sırada yer alıyor.
- İhracatın gelişmesini sağlamak için Maliye Bakanlığınca hazırlanan bir taslak Ticaret Bakanlığına gönderildi. Taslağın aynen kabul edilmesi halinde, ihracatçı kur farkından doğan zararı devlet karşılayacak.
- Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Suriye Devlet Başkanı Esat'ın İsrail'e savaş açması halinde, kendisini desteklemeyeceğini söyledi.
- Ereğli Kömür İşletmeleri Müessesesinin Kozlu üretim bölgesinde meydana gelen göçük sonucu Ramazan Çelebi, Mehmet Yavuz, Hüseyin Aktaş, Hasan Ekim ve Mehmet Çengelcik adlı işçiler yaşamlarını yitirdiler.
- TBMM'nin batı kesiminde inşa edilecek Başbakanlık binasına ilişkin proje yarışmasını Mimar Sezar Aygen kazandı.
- Fransa'nın yeni Cumhurbaşkanı Mitterand, parlamento feshettikten sonra, geçici kabineyi açıkladı. Geçici kabineye komünist parlamenterlerden kimse alınmadı. Marsilya'da Ermeni anıtının dikilmesine yardımcı olan Gaston Deferred İçişleri Bakanlığına getirildi.

- 19 Mayıs günü Atatürk'ün, Selanik'te doğduğu evin davetlilere açılışı sırasında binanın üzerinde intihar dalaşları yaban Yunanlı amatör pilot İlias Diamantopoulos, "Savaş kışkırtıcılığı" suçuyla tutuklandı.
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulacak ders kitaplarının, bakanlıkça açılacak yarışmalarda seçilebilmesini öngören yönetmelik Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.
- Devlet Başkanı Orgeneral Evren BBC'ye verdiği demeçte seçimlerde ordunun hiçbir rolünün olmayacağını ve 90 günlük gözaltı süresinin normal mahkeme başladıktan sonra azaltılacağını söyledi. Evren demecinde, feshedilen Parlamentoda görev almış hiçbir kişinin ilk seçimlere katılmaması gerektiği görüşünü de tekrarladı.
- Bakanlar Kurulu 1000 ton kahve ithal edilmesine karar verdi. Karar gereğince Tekel Genel Müdürlüğü tarafından ithal edilecek olan bin ton kahve yurt içi turistik müesseselerin gereksinimini karşılamak için kullanılacak.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, sanayi ürünleri ihracatının programı aştığını söyledi. 1980 yılında gerçekleştirilen ihracatın yüzde 36'sının sanayi ürünlerinden olduğunu belirten Bakan, "programda bu oran yüzde 31.9 olarak öngörülmüştü" dedi.
- 1982 yılında memur göstergelerinin iki derece artırılacağı ve politikacıların memur olmasının sınırlandırılacağı öğrenildi.
- Şekere yapılan zamdan sonra yeni fiyatlar belirlendi. Buna göre Ankara'da toz şekerin kilosu 78 liradan, küp şekerin kilosu ise 105 liradan satılmaya başladı.
- Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı Ankara Tekel Başmüdürlüğünde büyük bir yolsuzluk ortaya çıkarıldı. Bu konuda yapılan soruşturma sonucu 47 işçi ve memurun bakanlık müfettişlerince açığa alındığı öğrenildi.
- Genel telefonlardan özel jetonlarla yurtiçi ve yurtdışı konuşmaların beklemesiz yapılabileceği açıklandı. Bu amaçla PTT Genel Müdürlüğü Belçika'dan 2 bin adet cihaz getirtti.
- Ankara İnfaz Savcılığı, bir yazısından dolayı 1.5 yıl hapis cezasına çarptırılan yazar Lütfi Oflaz'ın 21 Ağustos'a kadar teslim olmasını istedi. Oflaz'ın avukatlarının, Milli Savunma Bakanına, "Yazılı emir" yoluna gitmesi için yaptıkları başvuruya ise, bu ay dolmasına karşın yanıt alamadıkları öğrenildi.

OLAYLARLA GEÇEN HAFTA

OLAYLARIN YORUMU

YOLCULARIN VE PERSONELİN KURTARDIĞI TÜRK UÇAĞI

112 yolcusu ve 8 personeliyle 24 Mayıs Pazar günü kaçırılan ve Bulgaristan'da Burgaz Hava Alanına inmek zorunda kalan Türk Hava Yolları uçağının serüveni Pazartesi akşamı mutlu sona ulaştı.

Uçak yolcularının ve personelinin serinkanlı, akıllı ve cesur davranışları ve dayanışma içinde hareket etmeleri bu mutlu sonda en büyük etken oldu.

Kaptanları, hostesleri ve öteki görevlileriyle uçak personeli ve tüm yolcular, bir yetkilinin belirttiği gibi, kaçırılan bir uçağı ilk kez içindekilerin kurtarması örneğini vermiş oldular.

Bunun için Türk ve yabancı tüm yolcuları ve uçak personelini yürekten kutlarız.

Teröre karşı en etkin önlemin, halk dayanışmasıyla ve halkın cesareti ve kararlılığı ile alınabileceği, böylece, en güç koşullar altında kanıtlanmış oldu.

★
★ ★

Uçak kaçırma olayının bu mutlu sona ulaşmasına, Türk ve Bulgar yetkilileri ve görevlileri arasındaki yakın işbirliğinin de büyük katkısı olduğu anlaşılıyor. Dergimizin baskı hazırlıklarının başladığı ana kadar, bu işbirliğinin ayrıntıları henüz resmen açıklanmış değil. Fakat, Devlet Başkanı sayın Kenan Evren'in, Bulgar Devlet Başkanı Sayın Todor Jivkov'a ve Başbakan Ulusu ile Dışişleri Bakanı Türkmen'in de, Bulgar Başbakanı Todorov'a ve Dışişleri Bakanı Mladenov'a gönderdikleri mesajlardaki sıcak şükran ve takdir ifadelerinden, Bulgar makamlarının ve görevlilerinin, can kaybı olmaksızın ve hiç bir ödün verilmeksizin uçaktakilerin kurtarılabilmesi ve teröristlerin yakalanabilmesi için her çabayı gösterdikleri, Türk yetkililerle tam bir anlayış birliği ve karşılıklı güven içinde çalıştıkları anlaşılıyor.

Bunun Türk-Bulgar dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinde yeni ve daha ileri gelişmeleri kolaylaştıracak bir ortam oluşturacağı şimdiden belli oluyor.

Bulgaristan, daha önce bazı Alman teröristlerin de yakalanmasına büyük katkıda bulunmuştu.

Bu kez de aşırı solcu oldukları anlaşılan uçak kaçırma eylemcilerinin yakalanması ve rehinelere kurtarılması için gösterdiği etkin çaba, komşumuzun, terör eylemleri ve teröristler karşısındaki kesin tavrının bir yeni kanıtı olmaktadır.

Uçak yolcularıyla personelinin ortak çabası, nasıl, halkın dayanışmasıyla en azılı teröristlerin bile etkisiz duruma getirilebileceğini gösterdiyse, Burgaz olayındaki Türk-Bulgar işbirliği de, teröristlere karşı mücadelede uluslararası dayanışmanın ne kadar bütünlüklü sonuçlar ve-

rebileceğine somut bir kanıt olmuştur.

Gerek Türk gerek Bulgar yetkililerini, terörizm karşısındaki bu ödünsüz ve ortak davranışları dolayısıyla kutlarız.

★
★ ★

Bir takım yasa dışı grupların ve şiddet eylemcilerinin, uçak veya adam kaçırma ve bazı kimseleri rehine alma gibi yöntemlerle amaçlarına ulaşmağa yeryer halâ kalkışmaları hayret vericidir. Çünkü hemen bütün uluslar, bu tür eylemler karşısında paniğe kapılıp ödün vermenin sakıncalarında birleşmektedirler ve teröristlerin isteklerine boyun eğmekten kaçınmaktadırlar.

Ödün verme yolu bir kez açılırsa, bu tür eylemler çok yaygınlaşacağı ve Dünyada devlet etkenliği ve can güvenliği diye bir şey kalmıyacağı bilinmektedir.

Birçok devletler, o arada Türkiye, bu konuda öteden beri çok kararlı davranmaktadır.

Türk Devleti, daha önceki iki uçak kaçırma olayında ve Ankara'daki Mısır Büyükelçiliğinin işgal olayında da bu bakımdan başarılı sınavlar vermişti.

Kaçırılan uçakları veya bilinen bir yerde tutulan rehinelere çok az zayıatla kurtarma konusunda, bazı ülkeler, o arada Türkiye, etkin teknikler ve timler de oluşturmuşlardır.

Bütün bunlara karşın, halâ uçak kaçırma ve rehine alma yollarına başvurulması, ya macera hevesinin ya da çaresizliğin sonucu olsa gerektir.

★
★ ★

Burgaz olayının yürekli uçak yolcularına ve personeline geçmiş olsun dilekelerimizi sunarız, aileleriyle birlikte mutluluklar, esenlikler dileriz.

Kıbrıs Rum Kesiminde İktidar Değişikliği

Dergimiz Salı sabahı baskıya hazırlanırken, Kıbrıs Rum kesimindeki seçimlerin sonuçları aşağı yukarı belli olmuştur.

Yüzde 30'un üstünde oyla, birinci sırayı, Akel Partisi alıyordu. Onu, küçük bir farkla, Klerides'in Demokratik Partisi izliyordu.

Rum Yönetiminin başı olan Kipriyanu'nun partisi ise büyük bir yenilgiye uğrayarak üçüncü sıraya düşmüştü.

ARAYIŞ -- 30 MAYIS 1981

OLAYLARIN YORUMU

Lissarides'in başında bulunduğu EDEK ise dördüncü sırayı alıyordu.

Bilindiği gibi, Akel Partisi komünisttir, Klerides'in Demokrat Partisi ise sağcı.

Böylelikle Kıbrıs Rum kesiminde komünistlerle sağcılar en güçlü iki kanadı oluşturmuş oluyorlar.

Seçim sonuçlarına göre hiçbir partinin tek başına Mecliste salt çoğunluk sağlayamadığı, o nedenle bir karma hükümet kurulacağı anlaşılıyor. Herhalde bu koalisyonun başında Akel bulunacak.

Bir önceki seçimlerde ağır bir yenilgiye uğramış olan Klerides'in, bu seçimlerde büyük başarı sağlıyarak, partisini ikinci sıraya yükseltebilmiş olması, toplumlar arası görüşmeler açısından olumlu gelişmelere yol açabilir. Çünkü Klerides Kıbrıs sorununa uzlaşma yoluyla çözüm aranmasına katkı sağlamış bir siyaset adamı olarak bilinir. Büyük bir seçmen kesiminin bu seçimlerde Klerides'e ve onun partisine yönelmiş olması da, Rumlar arasında Kipriyanu'nun katı tutumundan bezginlik duyanların çoğaldığı ve uzlaşma eğiliminin güçlendiği biçiminde yorumlanabilir.

Eğer Akel de gerçekçi bir yaklaşım benimserse, Kıbrıs Rum kesimindeki bu seçim sonuçlarından ve iktidar değişikliğinden sonra, Türklerle Rumlar arasında uzlaşmaya daha elverişli bir ortam oluşabilir.

Türklerin, başından beri, bağımsız ve bağlantısız bir Kıbrıs tezini savunmaları ve, Adanın bölünmesinden değil, iki toplumlu iki bölgeci bir federal devlet kurulmasından yana olduklarını kanıtlamış bulunmaları, Akel'in de anlayışlı bir tavır içine girmesinde etken olabilir.

Gerçi, Akel'le Klerides'in partisi bir arada hükümet kuramayabilirler. Klerides'in partisi olan Demokratik Partinin veya Akel'in dışında bir koalisyon veya azınlık hükümeti de oluşturulabilir.

Fakat seçimler, Rumlar arasında uzlaşma eğiliminin güçlendiğini, "enosis" yanlılarınsa eski etkenliklerinin kalmadığını ortaya çıkardığına göre, nasıl bir hükümet kurulursa kurulsun, herhâlde kamuoyundaki bu gelişme gözden uzak tutulamıyacaktır.

Hazıranda da Kıbrıs Türk Federe Devletinde seçimler yapılacak. Ondan önce toplumlar arası görüşmelerde önemli bir gelişme beklenemez. Fakat Türk tarafının seçimleri de yapıldıktan sonra, herhâlde, iki toplum arasında artık daha verimli görüşmeler başlayabilir.

Kıbrıs sorununa hakça ve geçerli bir çözümün ana çizgilerinde bütün Türk kamuoyu ve Türk partileri birleştiğine göre, KTFD'deki seçimlerden, uzlaşmayı güçleştirici bir sonuç çıkması esasen söz konusu değildir.

VERGİ UMUDU VE IMF

MALİYE Bakanlığı'nda oldukça karamsar bir hava esiyor. Karamsarlık, vergi gelirlerinde umulan düzeye çıkılamayacağını anlaşılmışından kaynaklanıyor.

Eldeki son verilere göre yapılan hesaplamalar, 1981 Mali Yılı Bütçesi'nin 500 milyar lira dolayında bir açık verme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ortaya koyuyor.

1981 Mali Yılı Bütçesi'nin ilk ayı olan Mart'ta toplanabilen vergi gelirleri, önceki yılın eş ayındaki 39 milyar liradan ancak birkaç milyar lira daha fazla. Bu durumda, yılın bütünü için öngörülen 1,35 trilyon liralık vergi geliri hedefine ulaşılması olanaksız. Bu hedefe ulaşmak için, vergi gelirlerinden bir önceki yıla göre yüzde 90 oranında artış olması gerekiyor. Toplanan vergilere ilişkin ilk bilgiler, bu artışın sağlanamayacağını gösteriyor.

Üretimdeki düşüşler ve satışlardaki durgunluk karşısında, vergilerden beklenen gelirin elde edilememesi doğaldır.

Bunda, ayrıca, kamu sektöründe, ürünlere zam üstüne zam getirme dışında bir düzenleme yapılamadığı için, kamu iktisadi kuruluşlarından beklenen vergi gelirlerinin sağlanamaması da etken olmuştur.

Kaldı ki, para darlığı yüzünden, KİT'ler, özel sektöre sattıkları bazı ürünlerin bedelini bile alamıyorlar.

Vergi gelirlerinin artışında önemli bir kaynağın da "peşin vergiler" olacağı düşünülüyordu. Peşin vergi gelirlerinin 150-170 milyar lira arasında ek bir kaynak

oluşturacağı umuluyordu. Ancak bu konuda tamamlanan hazırlıklar, Mali Yılı bütününde 70 milyar lirayla sınırlı kalacağını ortaya koydu.

Bir başka umut ise, vergi gelirlerinin toplanmasını hızlandırmayı amaçlayan stok affı idi. Bundan da beklenen sonuç alınmamıştı. Af için başvurma süresi dolarken, başvuranların sayısı 100 dolayında kalmıştı. Maliye Bakanlığı, bu kaynaktan umudunu kesmemiş olacak ki, yeni bir yasa tasarısının hazırlığına başlamış bulunuyordu. Hazırlanan yeni tasarı ile, geçmiş yıllarda gayri resmi yollardan sağlanan servet ve oluşturulan stoklar için, mali af yanında cezai af da getirilecekti. Başvuru süresi dolan mevcut yasada, cezai af bulunmuyordu.

Vergi gelirlerinin beklenenin çok altında kalması, büyük bir zam paketini devreye sokmakta gecikmedi. Petrol ürünleri ile kömür, şeker ve tekel maddelerinin fiyatları önemli ölçüde arttırıldı. Burada, özellikle petrol ürünleri ile kömür fiyatlarında yapılan arttırımın gerek kamu kesiminde gerek özel kesimde maliyetleri yüksek düzeylere çekeceği kuşkusuzdur.

Örneğin, 1980 yılında KİT ürünlerine yapılan zarar sonucunda bu kuruluşların satış hasılatı 430,9 milyar liradan 1 trilyon 206,8 milyar liraya çıkmış, ancak KİT'lerin maliyetlerinin de 1 trilyon 366,7 milyar liraya tırmanması önlenememişti. Bu nedenle, Milli Güvenlik Konseyi Bütçe Plan Komisyonu tarafından, 1981 Mali Yılı Bütçesi'nin yürürlüğe girmesi dolayısıyla hazırlanan rapor

OLAYLARIN YORUMU

da şöyle deniliyordu:

"KİT'lerin sorunlarını çözmede serbest fiyat politikası bir araçtır. Ancak, tek araç değildir. Önemli ve zor olan maliyetlerin yüksek düzeyde oluşturulmasını önlemektir."

Zamların, maliyetleri yükselttiği için arzulanan yararı sağlamadığı 1980 yılında çarpıcı bir biçimde ortaya çıktığından, Başbakan Bülend Ulusu da sık sık KİT'leri maliyetlerini yükseltici zamlardan kaçınmaya çağırıyordu.

Başbakan Ulusu'nun bu çağrısını yinelediği son Doğu Karadeniz gezisinin ardından, özellikle Tekel ürünlerine, sigaraya yüzde 30, içkiye ise yüzde 100 oranına varan zamların yapılması, Hazine'nin ciddi biçimde kaynak arayışı içinde olduğunu kanıtlıyordu. Oldukça büyük umutlar bağlanan bir vergi reformuna karşın, kamu gelirleri kamu harcamalarını karşılayacak bir düzeye yükseltilememişti. Bu nedenle, Mayıs ayından başlayarak yeniden Merkez Bankası'nca para basımı yoluna gidilmiş ve emisyon 300 milyar lirayı aşmıştı. Ayrıca da zamma başvurulmuştu.

IMF'nin Girişimi

Bugünkü koşullarda, Türkiye ile IMF arasında 28 Mayıs Perşembe günü başlayan görüşmelerde kamu finansmanı konusunun yeniden ön plana çıkması kaçınılmazdı. Mevcut üç yıl süreli "stand-by" düzenlemesinin ikinci yılında uygulanacak politikaların belirleneceği bu görüşmelerde, IMF'nin kamu gelir-gider dengesi için yeni ve sert önlemler üzerinde ısrarlı olacağı kesindi. IMF'nin klasik reçetesinin sürekli birinci maddesinde yer alan bu denge için, kısıntı yapacak hiç bir alan yoktu. Gelirlerin arttırılmasında ise vergi reformu umudu beklenilene vermemişti.

Görüşmeler öncesinde, ekonominin rakamsal gelişimine ilişkin bilgiler toplamak amacıyla İstanbul ve Ankara'da görüşmeler yapan bir IMF teknik grubu da, çalışmalarını kamu finansmanı alanında yoğunlaştırmıştı. Aranan

rakamsal bulgular, dikkatle Türk kamuoyuna da açıklanmıyordu. Maliye Bakanlığı yetkililerinin bu konudaki gerekçesi, IMF görüşmeleri öncesinde "spekülasyon yaratmamaktı".

ENERJİ ZAMLARI VE EKONOMİNİN KRİZİ

GEÇEN ay elektriğe zam yapılmıştı. Bu ay petrol ürünlerine ve kömüre zam yapıldı. Böylece enerji fiyatları yeniden artırıldı Türkiyemizde. Enerjinin ise ekonomi için can damarı olduğu kuşkusuz. Enerji fiyatlarındaki artışın, zincirleme biçiminde tüm ekonomide fiyat artışlarına neden olacağı bir gerçek. Kısacası enflasyon yeniden kamçılıandı. Kaldı ki sabık iktidardan kalıt, 24 Ocak 1980 kararları ile uygulamaya konulmuş Friedman ekonomi modeline sarılındığından bu yana, enflasyonu kamçulamaktan başka iş yapılmıyor ulusal ekonomimizde.

Son günlerde bildirildiğine göre, OPEC üyesi ülkelerin elinde her gün önemli miktarda petrol satılmadan kalmakta. Bu nedenle Libya ve Suudi Arabistan gibi çeşitli OPEC ülkeleri, petrolün dış piyasa fiyatını düşür-

mekte. Oysa ülkemizde dış piyasayla çelişkili biçimde petrol ürünlerinin fiyatları artırıldı. Petrol ürünlerinin fiyatları artırılmadan, doğru olmamasına karşın petrolün pahalandığı savlanarak elektrik fiyatları da artırılmıştı.

Dış piyasada petrolün fiyatı artmıyor ama, artan başka bir şey var. Dolar fiyatı artıyor. Ya da Türk Lirası hergün televizyonda sergilendiği biçimde değer yitiriyor. Friedman ekonomisinin ülkemize uyarlanmış modelinde enerji temel mal sayılmadığından ve devlet subvansiyonu kaldırıldığından, Türk Lirası'nın değer yitirisi, ulaştırmanın, sanayinin, tarımın girdisi ve gündelik yaşamın vazgeçilmez öğesi olmasına bakılmaksızın, enerji fiyatlarını arttırabiliyor. Bu artışın enerji tüketiminde oluşturacağı

OLAYLARIN YORUMU

kısıntıyla, ekonomide üretim azlığına ve gerilemeye neden olması da beklenmelidir.

Akaryakıt fiyatlarını dengelemek için oluşturulmuş akaryakıt istikrar fonu vardır ülkemizde. Son zamanlarda fon açık vermiyor, fazlalık veriyor, hazineye gelir sağlar durumda görünüyordu. Mart ayına dek bu durumun sürdüğü resmi verilerle kanıtlanmaktadır. Yalnızca fuel-oil fiyatlarının düşüklüğü fona olumsuz yük bindiriyordu ama fon yine de açık verir durumda değildi. Zam ise en az fuel-oile yapıldı.

Akaryakıt istikrar fonunun açığı olmasa da, Türk Lirası sürekli değer yitirince fazlalığın giderek eridiği bir başka gerçek. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yapılan petrol ürünleri fiyatlarını sürekli artırma önerilerinin etkisi de anımsanmalıdır. Çarpık olgular ve etkiler

PARA: Kimin İçin Ateşten Gömlek

SABANCI Holding lideri Sakıp Sabancı, "Tercüman" gazetesine, uygulanan ekonomi politikası hakkındaki görüşlerini açıkladı. Yatırım ve üretim için para bulamamaktan şikayet etti. Kredi faizlerinin yüksekliğinden yakındı. Parayı "ateşten gömlek" de olsa sırtımıza giyeceğiz, yeter ki bulsak, demeye getirdi.

Sabancı, bu noktada, serbest piyasa kurallarının hakim kılındığı ekonomiyi dış rekabete açma özlemine de değindi. "Para bulamazken, rekabete giremeyiz" dedi.

Sabancıya göre, dışsattımı cankurtaran simidi olarak görmek de yanıltıcı olabilirdi. Bugün arttığı söylenen dışsattımın bir kısmı sun'iydi. Parası olmayan sanayici, batmak yerine zararına satış yapmayı yeğliyordu.

Sabancı, eleştirdiği konuları "gelecek için çalan alarm zilleri" olarak tanımlıyor ve alarmın durdurulması gerektiğini sözlerine ekliyordu.

Sakıp Sabancı, uygulanan ekonomik politikaya ikinci kez karşı çıkıyordu. Daha önce de 11 Aralık 1980'de, Odalar Birliği'nce düzenlenen bir toplantıda konuşmuş ve "Hataları görelim" demişti. Ancak, bu kez karşı çıkışını "gidilen yol doğrudur" sözleriyle yumuşatma gereğini duyuyordu. Bunda belki, Arayış'ın bir önceki sayısında okuduğunuz gibi, 11 Aralık konuşmasının, Londra'da açacağı banka şubesi iznini geciktirdiği düşüncesi de etken olmuştur.

Sakıp Sabancı'nın, pahalılığından, bulunamamasından yakındığı para, öyle görünüyor ki, Türkiye ekonomisinde gelecek günlerde de en yoğun tartışma konusunu oluşturacak. Uygulanan ekonomik modelin temel direklerinden olan sıkı para politikasının, Sabancı ve benzerleri, için özellikle de küçük ve orta sanayiciler için, üretimden vazgeçme sonucunu getirdiği doğrudur. Bunun, ekonomi için çok sakıncalı sonuçlar yaratacağı da kuşkusuzdu.

Ancak sıkı para politikasının geniş halk kitleleri için doğrudan günlük yaşamı ilgilendiren çok daha acı sonuç-

nedeniyle, dış piyasa da petrol fiyatlarının düşmeğe başladığı bir dönemde iç piyasada petrol ürünlerine zam yapılabilir.

Türk Lirası'nın değer gitirisi gerekçesiyle dışalma dayalı petrolün iç piyasada fiyatı artırılırken, yerli birincil enerji kaynağımız kömüre de zam yapılmaktan geri kalmadı. Oysa petrolün yerine olabildiğince kömürü yerleştirmek enerji politikasının bir ilkesi olduğuna göre, kömür fiyatlarına geliş güzel zam yapmaktan kaçınmak gerekirdi. Şimdi Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'nun zararı neden gösterilerek, kömür fiyatları bir kez daha artırıldı. Bir kamu kuruluşu özel sektör gibi kâr edebilsin diye, ama halkın büyük bölüntüsünün ısınma olanakları ellerinden alındı. Şimdilik pahalı olmayan enerji kaynakları yalnızca odun ve tezek. Fakat tezeğin bile pazarının bulunduğu ülkemizde, odun ile tezek fiyatlarının artacağı da kuşkusuz.

ları vardı. Sıkı para politikasının bir ayağı da, geniş halk kitlelerinin gelirlerinin bir anlamda dondurulmasına dayanıyordu. Gelirlerin değişmediği, artmadığı, buna karşın enflasyonun dünya standartlarına göre oldukça yüksek düzeyde sürdüğü bir ortamda ise, günlük yaşam, ancak belirli tüketim gereksinimlerinden vazgeçerek sürdürülebilmekteydi.

Sakıp Sabancı, bu olguya da kendi açısından parmak basabiliyordu. Nüfusun arttığına, mevcut işsizlere hergün yenilerinin eklendiğine dikkat çekiyordu. Bu nedenle, yalnızca kurulu kapasiteleri tam olarak devreye sokmakla yetinilemeyeceğini, yeni yatırımlara da yönelmek gerektiğini söylüyordu. Ne var ki, "doğru" dediği yolun dayandığı sıkı para politikası, yeni yatırımları unutmayı gerektiriyordu. Burada, özel kesim için caydırıcı etki yüksek faiz oranlarından kaynaklanıyordu. Kamu kesimi ise, özellikle vergi gelirlerinde beklenen artış sağlanamayınca, harcamaların çok kısılması yolunda ki IMF istemlerine yeni yatırımları kurban verecekti.

"ZAMLAR TIKIRINDA"

Tekel Maddelerine ve şekerde de akaryakıt ile kömüre olduğu gibi, zam yapıldı. Bir hesaba göre, son 10 yıl içinde, alkollü içkilere yapılan zam oranı yüzde iki bini buldu. Gümrük ve Tekel Bakanlığının üreticiye 20 milyar lira borcu bulunduğu ileri sürülüyor. Bakanlığın ayrıca, Devlete vergi borcu olduğu da belirtiliyor.

Kesinlik derecesi tam saptanamamakla birlikte son zamların Devlete akaryakıttan 30 milyar, sigaradan üç milyar, içkiden 5 milyar, şekerden 3 milyar ve kömürden de 17 milyar lira ek gelir sağlamanın söz konusu olduğu ileri sürülüyor. Tabii bu rakamların doğruluğu konusunda istemin düşüp düşmemesi gibi psikolojik ve parasal sorunların gözönüne alınıp alınmadığı bilinmiyor.

OLAYLARIN YORUMU

Çünkü, insaf ölçülerini aşan zamları gelir düzeyi düşük vatandaşların gereksinimi olan mallar üzerinde yoğunlaştırılmış gözüküyor. Örneğin, filtresiz Birinci ve Bafra sigaralarına yapılan zamlar net yüzde 100'ü buluyor. "Bir tutam tuz" bile nasibini aldı zamlardan... Teke- lin ürettiği sofraya tuzunun eskiden 5 lira olan kilogram fiyatı 20 liraya fırladı.

Toz ve kesme şekerde perakende satış fiyatlarında meydana gelen artış ise ilkinde yaklaşık yüzde 7, ikincisinde yaklaşık yüzde 17 olarak gerçekleşti.

Her ne kadar Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, şeker zammı konusunda "Enflasyonu kontrol altında tutarken, KİT'lerin hazineye olan yüklerini kaldırma çabalarımızda bu ufak ayarlamaların vatandaşlarımızca makul karşılanacağına inanmaktayım" dediyse de, vatandaşların bu zamları nasıl karşıladıklarının en önemli kanıtını ilerde toplam istem konusunda ortaya çıkacak rakamlar olacaktır.

Kısacası, 24 Ocak 1980 Ekonomik kararlarının şimdiki Hükümette de bayraktarlığını ve sözcülüğünü yapan Başbakan Yardımcısı, ekonomi için "işler tıkrında" demekle birlikte, aslında zamlar tıkrındadır.

ŞİDE'NİN TASARRUF ÖNERİLERİ

Sosyal Sigortalar Kurumunun 36. Genel Kurulu 11-13 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da toplandı. 2 Milyon 250 bin dolayında sigortalı çalışanı, 620 bin dolayında da emekli, malül ve yetimiyle yaklaşık 3 milyonluk bir kitle- nin umutlarını bağladığı Kurumun bu son Genel Kurulunda flaş isim Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Sadık Şide idi. Şide, 35. Genel Kurulda sigortalı işçiler adına Türk-İş Genel Sekreteri olarak yaptığı konuşmada yakındığı konulardan bu kez de sorumlu Bakan olarak yakındı. Köşe yazarları "siz yakınması gereken değil, yakınlmaları ortadan kaldırmakla sorumlu kişisiniz" diyerek eleştiriyorlardı Bakan.

Oysa eleştiriler karşısında Şide kadar az etkilenen bir başka sorumlu kişi bulmak kolay değildi. 506 sayılı SSK yasasında yapılan değişiklikleri açıklamak üzere Mart ayında düzenlediği basın toplantısında yasayı eleştirenleri "cahil, ya da kasıtlı" olmakla suçlayan Şide, 9 Nisan'da yapılan Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında şunları rahatlıkla söyleyebiliyordu:

"Burada bütün Yönetim Kurulu üyesi arkadaşlarımın önünde 506 sayılı SSK yasasında yapılan hatalar nedeniyle özür diliyorum. Haziran ayına kadar sizin istediğiniz doğrultuda yasada gerekli düzeltmeleri yapacağım"...

Genel Kurulu açış konuşmasında Kurumun mali yönden zor durumda olduğunu savunan Şide bunun nedenini şöyle özetledi:

"Siyasi hükümetlerin gelişigüzel müdahaleleri kurum fonlarının gereğince nemalandırılmasına fırsat vermemiş,

yüksek enflasyon oranı nakit varlıkların hızla erimesine ve giderek yok olmasına sebep olmuştur."

Şide, tüm eleştirilerin karşısına "siyasi hükümetleri" suçlayarak çıktı. Şide de en kolay yolu seçmişti sonuç olarak.

Sosyal Güvenlik Bakanı, "siyasi hükümetlerin SSK'ya müdahale ettiklerini" de ileri sürerek "Bizden önceki hükümetler yıkıcı, bizim hükümetimiz yapıcı yönde müdahalede bulunmuştur" dedi eleştirileri yanıtlarken.

Türk-İş içinde bir çok kişinin eleştirdiği ya da en azından savunmadığı Sadık Şide'nin, "nemaların değerlendirilmesi ve yüksek enflasyon oranı karşısında nakit varlıkların hızla erimesine ve giderek yok olmasına" karşı önlemleri de ilginçti.

Gerçekte, SSK'nın nakit varlığının yüzde 40'ı ile tahvil alma zorunluğu vardır. Bu yasal zorunluluktur. Şu anda SSK'nın elinde bulunan devlet tahvili ise nakit varlığının yüzde 45.29'udur. Bu yaklaşık 47.5 milyar lira demektir. Yüzde 6 ile yüzde 18 arasında faize bağlanan bu paraların kuruma kazandıracığı faiz geliri yalnız 1980 yılında 5 milyar 800 milyon lira olmuştur. SSK yalnızca tahvile yatırdığı parayı gereği gibi değerlendirseydi, tahvilden elde edeceği gelir 23 milyar 700 milyon lira olacaktı.

İşveren prim borçlarının tahsili konusunda Sosyal Güvenlik Bakanı Şide'nin alacağı önlemler de şöyle:

İşverenler zamanında ödemedikleri gecikmiş primler için ilk ay yüzde 10, sonraki her ay için de yüzde 3 oranında ceza ödeyeceklerdir. Kabaca bir hesaplamayla işverenler yüzde 100 gecikme cezasına, ödemenin yapılması gereken tarihten 31 ay sonra çarptırılacaklardır. Tastamam 2 yıl 7 ay sonra... Bugünkü enflasyon hızı ve kredi faizleri oranı karşısında işverenlerin primlerini zamanında ödeyeceklerini ummak için herhalde Sadık Şide gibi düşünmek gerekir.

Genel Kurul'da söz alan tüm işçi temsilcilerinin ortak yönü Şide'yi ve SSK yasasında yapılan son değişiklikleri eleştirmek oldu.

Türk-İş Genel Teşkilâtlandırma Sekreteri Orhan Erçelik, Çalışma Raporunda SSK'nın mali çıkmazda bulunduğu uzun uzun değinildiğini, ancak çıkmazın neden kaynaklandığı sorusuna yanıt verilmediğini söyledi.

Türk Harb-İş Sendikası Genel Başkanı Kenan Durukan 506 sayılı SSK yasasında yapılan değişiklikleri ele alarak "bunun neresini eleştireyim, doğru bir tarafı yok ki" dedi.

Kurumun bugüne gelmesinden işçilerin değil yöneticilerin sorumlu olduğunu anlatan Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Muzaffer Saraç "işçi ücretleri ne zaman sınırlandırılacak olsa SSK'nın iflasi konusu gündeme gelir" şeklinde konuştu.

Sosyal Güvenlik Bakanı ve Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide söz alan işçi temsilcilerinin yoğun eleştirileri karşısında ölçüyü öylesine kaçırdı ki, kapanış konuşmasında Kurumun mali çıkmazdan kurtarılması için şu önlemlerin alınacağını söyledi:

"Elektrik, yakıt, su, yazı ve teksir işleri, basılı kağıt ve kırtasiye kullanımında tasarrufa gidilecektir."

Yeni ABD Yönetiminin "İnsan Hakları,, Politikasında TOTALİTER-OTORİTER AYRIMI

- Reagan Yönetimi, Amerikan çıkarlarına uygun davranan dikta rejimlerini "otoriter", uygun davranmayan dikta rejimlerini de "totaliter" sayıyor. İnsan hakları konusunda ikisine ayrı ölçütler kullanıyor.
- Bir yabancı ülkede insan haklarının çiğnenmesi karşısında nasıl durum alacağını belirlerken, ABD Yönetimi, yalnız o ülkedeki iktidarın tutumuna değil, muhalefetin "güvenilirliği"ne de bakacak. Amerikan çıkarları açısından muhalefet "güvenilir" değilse, otoriter dikta rejimine destek olacak.
- Dünyada demokratik değerlerin bayraktarlığını yaban ABD gibi bir ülke, "insan hakları" kavramını klâsik "güç politika"nın bir aldatmacası gibi kullanacak olursa, Batının moral değerleri, insanlık gözündeki tüm inandırıcılığını yitirir ve ideolojik savaşta Batı alabildiğine güçsüzleşir.
- Bir süre önce Amerika, Vietnam'da böyle bir tutum izledi de ne oldu? ABD Yönetimi kendi halkının önemli bir kesimini karşısında buldu. Amerikan toplumu, tarihinin en koyu bunalımına sürüklendi. Üstelik koskoca Amerika, küçücük Vietnam'da yenilgiye uğradı.
- İnsan hakları konusunda çelişkili tutum izlemenin, zulüm göreni düşünecek yerde zalimi kayırmanın İran'da "otoriter bir kale"yi nasıl çökerttiği de, yakın yılların uyarıcı anılara arasındadır.

REAGAN Yönetiminde Amerika Birleşik Devletlerinin insan haklarına ilişkin uluslararası tutumu ne olacak?

Dışişleri Bakanı Alexander Haig, "Üçlü Komisyon"da yaptığı bir konuşma ile, bunu, "felsefi" görüşümlü bir temele dayandırarak açıkladı.

Bilindiği gibi, Carter Yönetimi, insan haklarını çiğneyen rejimlerle ilişkilerini sınırlı tutmağa çalışırdı. Bu konuda istisnalar yapsa da, örneğin Güney Kore gibi stratejik açıdan ABD için büyük önem taşıyan bir ülkenin bile insan haklarına aykırı tutumu karşısında Carter Yönetimi

mi oldukça kesin bir durum alırdı.

Reagan Yönetiminin bu tutumu değiştireceği daha seçim kampanyası sırasında belli olmuştu. ABD ile iyi ilişkiler sürdüren, hele ABD'nin bir dediğini iki etmeyen ülkelerde ne kadar koyu bir dikta rejimi bulunursa bulunsun, insan hakları ne kadar çiğnenirse çiğnensin, Reagan Yönetiminin, herhangi bir tepki göstermeyeceği; o ülkelerle siyasal, askeri ve ekonomik ilişkilerini belirlerken, yalnız kendi ulusal çıkarını ve o ülkelerin Sovyetler Birliği karşısındaki tavrını göz önünde tutacağı anlaşılıyordu.

ZENGİNLER KULÜBÜ:

"ÜÇLÜ KOMİSYON"

Nitekim, Reagan'ın yönetime gelmesinden kısa bir süre önce, "Üçlü Komisyon"un kurucusu ve başkanı olan güçlü bankacı David Rockefeller, dikta rejimiyle yönetilen bazı Güney Amerika ülkelerine gitmiş ve, Amerikan çıkarlarına uygun bir tutum izledikleri sürece, insan haklarını çiğnemelerinin, ABD ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemeyeceği anlamına gelen sözler söylemiş, güvenceler vermişti.

"Üçlü Komisyon", ABD ile Japonya'yı ve Avrupa'nın Amerika'ya yakın ileri sanayi ülkelerini bir araya getiren bir "zenginler kulübü"dür. Özel bir kuruluş olmakla birlikte, ABD'nin de başka bazı güçlü kapitalist ülkelerin de tutumlarını yönlendirmede bir hayli etkindir. Bu Komisyon, Amerikan politikasında partiler üstüdür. Hem Cumhuriyetçilerden hem Demokratlardan bazı önemli kişiler bu Komisyonda üyedir. Örneğin, Cumhuriyetçi Nixon-Ford Yönetiminin Dışişleri Bakanı Kissinger de Demokrat Carter Yönetiminin dış politikasında en etkin kişi olan Brzezinski de Üçlü Komisyonda yer alırlar. Georgia Valisi iken Carter bile Komisyonun üyeleri arasında idi.

Onun için, ABD'de iktidarlar değişse de "Üçlü Komisyon"un etkenliğinde bir değişiklik olmaz. Gerek Amerika'da gerek Dünyada en varlıklı gelişmiş ülkelerin en güçlü sermaye çevrelerinin temsil edildiği bu zenginler kulübü, iktidarda kimler bulunursa bulunsun, ABD'nin uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerinde ağırlığını duyurur.

Üçlü Komisyonun tutucu karakteri, Reagan Yönetiminde onu daha çok etkili kılmıştır.

Haig de insan haklarıyla ilgili konuşmasını bu Komisyonun kapalı bir oturumunda yapmıştır. Ancak konuşmanın New York Times gazetesine sızması —veya sızdırılması— üzerine, konuşma metni kamuoyuna da açıklanmıştır.

KİMLER "TOTALİTER" KİMLER "OTORİTER"?

Haig'in konuşmasında açıkça belirtildiğine göre, yeni Amerikan Yönetimi, uluslararası alanda insan haklarıyla ilgili davranışlarını saptarken, tek ve tutarlı bir çizgi izlemeyecektir. İnsan haklarını çiğneyen rejimlerin karakterine, eğilimine göre değişik ölçütler uygulayacaktır, değişik tutumlar izleyecektir.

Haig'in konuşmasından anlaşıldığına göre, Reagan Yönetimi, insan haklarını çiğneyen rejimleri ikiye ayırmaktadır:

1. Totaliter (Yani bütün yetkileri kendinde toplayan "bütüncül") rejimler
2. Otoriter (baskılı) rejimler...

Haig, "totaliter" rejimi şöyle tanımlıyor:

"Yurttaş yaşamının her yönüne hükmeden; yurttan da uluslararası alanda da hoşgörüsüz davranan; ABD'nin temsil ettiği herşeye aktif biçimde düşman olan; siyasal değişime dirençli" rejim.

"Otoriter" rejimi de şöyle tanımlıyor:

"Genellikle siyasal veya ekonomik gelişme eksikliğinden kaynaklanan; yalnızca siyasal açıdan duyarlı birkaç alanda mutlak hakimiyetini kuran; ve değişime totaliter rejimden daha yatkın olan" bir dikta rejimi...

İnsan hakları konusunda, yeni ABD Yönetimi, "otoriter" saydığı rejimlere tepki göstermeyecek, ancak "totaliter" saydığı rejimlere tepki gösterecektir.

İNSAN HAKLARININ NASIL ÇİĞNENDİĞİ DEĞİL KİMLER TARAFINDAN ÇİĞNENDİĞİ ÖNEMLİ

Fakat Haig'in açıklamaları bütünüyle incelendiği ve Reagan Yönetiminin genel tutumu ışığında değerlendirildiği zaman görülüyor ki, bu

"otoriter—totaliter" ayrımı, yapmacık bir ayrımdır.

"Otoriter"liğin nerede bitip "totaliter"liğin nerede başladığı zaten kolay belirlenemez. Kaldı ki, yeni Amerikan yönetimi aslında, bu ayrımı, rejimlerin niteliğine göre değil, Amerikan çıkarlarına göre yapmaktadır.

Eğer bir dikta rejimi, uluslararası alanda Amerikan çıkarlarına uygun davranıyorsa ve Sovyetler Birliğinden uzak duruyorsa, Reagan Yönetimi onu, "totaliter" değil "otoriter" sayacak ve insan haklarını çiğnemesine göz yumacaktır. Sovyetler Birliğiyle iyi ilişkiler kurarak Amerikan çıkarlarına aykırı davranan tüm dikta rejimlerini ise "totaliter" sayacak ve onlara karşı kesin durum alacaktır. Yalnızca o ülkelerde insan haklarının çiğnenmesine tepki gösterecektir.

Haig'in ifadesine göre, ABD, insan haklarının çiğnenmesi karşısında durum alırken, insan haklarının nasıl ve ne ölçüde çiğnediğine değil, "insan haklarını kimlerin çiğnediğine bakacak, hak çiğneyenleri protesto etmenin sonuçlarını tartışacak" tır. Bir başka deyişle, ABD, insan hakları savunuculuğunu sürdürürken "gerçekler dünyasına kök salan" bir tutum izleyecektir. ABD Yönetimine göre, "gerçekler dünyası"nda en önemli etkense "Sovyet saldırganlığı"dır. İnsan haklarının çiğnenmesi, yeni ABD Yönetiminin gözünde, "Sovyet saldırganlığı" ile eşanlamlıdır.

"Sovyet saldırganlığı" karşısında da yalnızca "güçlü" olmak önemlidir. Kısacası, Dünyada insan hakları artık Amerikan Yönetiminin umurunda değildir.

Nitekim, Şili'deki dikta rejiminde, —Haig'in kendi tanımlamasına göre bile— "totaliter"liğin tüm unsurları en ileri ölçüleriyle bulunmakla birlikte, öyle anlaşılıyor ki, Reagan Yönetimi bu rejimi kendi çıkarlarına uygun bulduğu için, "totaliter" değil, "otoriter" rejimler sınıfına sokmakta ve Şili'de insan haklarının çiğnenmesine göz yummaktadır.

Güney Kore'de de aynı şeyi yapmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyetinin koyu ve zalim bir ırkçı politika güden rejimini bile —kendi stratejik ve eko-

Reagan yönetimi, Amerikan çıkarlarına uygun davranan dikta rejimlerini "otoriter", uygun davranmayan dikta rejimlerini de "totaliter" sayıyor.

nomik çıkarları açısından— kayırmaktadır.

Haig, konuşmasının bir yerinde de, İran'daki Şah rejimini kastettiğini belli ederek, "saldırı karşısında bir kale" oluşturan "otoriter" rejimlerin yıkılmasına hayıflanmaktadır. Yerine gelenler "kale" işlevini sürdürmüyor, Amerikan çıkarlarının ileri karakolunu üstlenmiyorsa, onları "totaliter" saymaktadır.

Bu da gösteriyor ki, Amerikan Yönetimi, "otoriter - totaliter" ayrımını bilimsel veya objektif ölçütlere göre değil, kendi işine geldiği gibi yapmaktadır.

Yine Haig'in açıkça belirttiğine göre, ABD Yönetimi, insan haklarını çiğneyen bir ülke karşısında durum alırken, o ülkenin "iç olasılıklarını" da gözönünde tutacaktır. Yalnız iktidarın tutumuna değil, muhalefetin de "güvenilirliği"ne ve "programı"na bakacaktır.

Bir başka deyişle, eğer dikta rejiminin bulunduğu bir ülkede, muhalefet, ABD'nin ulusal çıkarları açısından "güvenilir" değilse, ABD Yönetimi, orada, insan haklarını çiğneyen iktidara destek olmaktan kaçınmayacaktır. Gerekirse o ülkedeki "otoriter" dikta rejimini silâh zoruyla da koruyacaktır. Tıpkı El Salvador'da yaptığı gibi...

Yeni ABD Yönetimi, her ülkenin

rejimini o ülkenin iç rejimi sayarmış ve hiçbir ülkenin iç işlerine "insan hakları" gerekçesiyle karışmak istemezmiş gibi bir izlenim vermeğe çalışmakla birlikte, "muhalefetin güvenilirliği" doktrini ve El Salvador örneği, bu izlenimin de aldatıcı olduğunu göstermektedir.

ÇELİŞKİLER VE AÇMAZLAR

Gerçekte, yeni ABD Yönetimi, hiçbir moral ilkeye dayanmayan klasik "güç politikası"na "insan hakları" savunuculuğu kılıfını giydirebilmek uğrunda, sözcükleri, terimleri,

mantığı zorlamaktadır. Aldatıcı bir "otoriter - totaliter" ayrımının tül örtüsü altında, klasik "güç politikası" en kaba çizgileriyle belli olmaktadır.

Fakat insan hakları konusunda değişik ve çelişik ölçütler uygulamak; bir yandan insan haklarını savunmuş gibi görünüp, bir yandan da insan hakları savunuculuğunu, Doğu-Batı çekişmesinde ve yarışmasında, klasik "güç politikası"nın bir örtüsü gibi kullanmağa kalkışmak, ABD Yönetimini bir takım açmazlara götürülebilir.

Çünkü, Doğu-Batı çekişmesinde

ve yarışmasında, klasik "güç politikası"nın bilinen araçlarından başka, ideolojik silâhlar da kullanılmaktadır.

Savaş silâhlarını kullanmak —nükleer savaşın göze alınmazlığı karşısında— güçleştikçe de, ideolojik silâhların önemi artmaktadır.

Batının ideolojik silâhı ise, insan haklarına bağlılıktan, özgürlükten ve demokrasiden, bunların yarattığı moral değerlerden oluşuyor.

Bu moral değerler, diktayla yönetilen hemen her ülkedeki insanların çoğunluğu için özlenen değerlerdir. Batının en büyük gücü bu moral değerlerin çekiciliğindedir.

Ama Dünyada bu demokratik değerlerin bayraktarlığını yapan Amerika Birleşik Devletleri gibi bir ülke, "insan hakları" kavramını, "güç politikası"nın aldatıcı bir örtüsü gibi kullanacak olursa; bu konuda, mazluma göre değil, zalime göre durum alırsa, Batının moral değerleri, insanlık gözündeki tüm inandırıcılığını yitirir ve ideolojik savaşta Batı alabildiğine güçsüzeleşir.

Onun için, böyle bir tutumun gerçekte Amerikan ulusal çıkarlarına uygunluğu da kuşkuludur.

Nitekim, ulusal çıkarı öyle gerektiriyor varsayımıyla, ABD, Güney Afrika'nın ırkçı rejimini desteklerken, bütün "siyah" Afrika'yı karşısına almış olmaktadır. Bunun Amerikan çıkarlarına uygun olduğu düşünülebilir mi?

Öte yandan, uluslararası alanda "insan hakları" kavramını böylesine yozlaştırmak, bu konuda çelişiklere ve tutarsızlıklara düşmek, Amerika Birleşik Devletlerinin ve genellikle Batının kendi içinde de bir takım sorunlar yaratacağıdır. Bir süre önce, Amerika, Vietnam'da böyle bir politika izledi de ne oldu? Amerikan Yönetimi kendi halkının önemli bir kesimini karşısında buldu. Amerikan toplumu, tarihinin en koyu bunalımına sürüklendi. Üstelik koskoca Amerika Birleşik Devletleri, küçücük bir Vietnam'da yenilgiye uğradı. Sonunda Vietnam tümüyle bir komünist yönetim altına girdi ve, Haigr'in tanımlamasıyla, "totaliter" oldu.

İnsan hakları konusunda çelişkili tutum izlemenin, zulüm göreni düşünecek yerde, zalimi kayırmanın İran'da "otoriter bir kale"yi nasıl çökerttiği de, çok yakın yılların uyarıcı anıları arasındadır.

„OTORİTER“Cİ VE SUİİSTİMALCİ MASONLAR YAKALANDI

İTALYA'da geçen hafta iki kişinin casusluk suçundan tutuklanmasına karar verildi. Bunlardan biri, bir gizli mason locasının başı, öbürü de İtalyan İstihbarat Örgütünün bir eski görevlisi idi.

Bu vesileyle, gizli mason locasının çalışmalarına ilgili olarak bazı ilginç gerçekler ve tüm İtalya'yı sarsan bir skandallar dizisi ortaya çıktı.

Yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre, "P-2" gizli mason locası, yıllardan beri yaygın yolsuzlukları ve vergi kaçakçılıklarını planlayıp örgütlemiştir ve İtalya'da bir "otoriter rejim" kurmak, "devlet içinde devlet" olmak için hazırlıklar yapmıştır. Bazı konularda bu gizli örgütün bir "gölge hükümeti" gibi çalışmakta olduğu da anlaşılmaktadır.

Dergimiz baskıya hazırlandığı sırada, Forlani Hükümetinin bu yüzden istifa etmesi bekleniyordu.

★

★ ★

"P-2" rümlü gizli mason locasının karanlık çalışmalarını 12 yıldır sürdürdüğü açıklandı.

Dokuz yüzü aşkın üyeleri arasında, bir bakan, yüksek kamu görevlileri, yargı organları üyeleri, subaylar, gizli istihbarat örgütü yetkilileri yer alıyordu.

Bu gizli mason derneğine üye olduğu anlaşılan Adalet Bakanı, derhal istifa etmek zorunda kaldı. Gerçi, örgüt ile ilişkisi olmadığını, ancak "iftira kampanyası

ile adına leke sürüldüğü için" istifa etme gereğini duyduğunu söylüyordu. Ama bir gazete, Bakanın, gizli mason derneğine üyelik için yazılı başvurusunu yayınladı.

Ayrıca, üyeliği ortaya çıkan bir senatör de parlamentodan istifa etti.

Örgüt hemen bütün devlet kuruluşlarına öylesine dal budak salmış ki, bunların nasıl temizleneceği İtalya'da bir sorun oldu. Bu temizliğin "yumuşak bir yaklaşım" içinde yapılacağı söyleniyor.

★

★ ★

Bilindiği gibi, birçok ülkede bazı etkin kişiler masonlardır. Masonlar arasında, hem kendi ülkeleri düzeyinde hem de uluslararası düzeyde sıkı ve gizli dayanışma vardır. Genellikle masonlar, gerek iş hayatında gerek siyasette ve devlet kadrolarında ağır hak taşırlar ve bu alanlar arasında yer yer sıkı bağlantılar oluşturmayı başarırlar. Onun için, İtalya'yı sarsan skandal, bütün Dünyada da yankı uyandırdı.

Hükümete, Orduya, gizli istihbarat servisine, Devlet kadrolarına, yargı organlarına ve partilere kadar sızmış olan İtalya'daki gizli mason örgütü üyelerinin, bir yandan bir yolsuzluk ve vergi kaçakçılığı şebekesi gibi çalışırken, bir yandan da bir "otoriter rejim" kurma ve "devlet içinde devlet" olma komplosuna girişmiş olmaları ise özellikle ilgi çektii.

KÜÇÜK AKARSULARDAN BÜYÜK ENERJİ ÜRETİLEBİLİR

DR. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

• Dışalımın sağladığımız elektrikten kat kat çok ve bugünkü tüm hidroelektrik üretimimize yakın enerjiyi, küçük akarsulardan sağlayabiliriz.

• Yabancı kredi alınmaksızın, makina dışalımını yapılmaksızın, yeni dış borç yükleri altına girilmeksizin, yerli teknoloji ve yurt içinde kalacak yatırımla yapılacak küçük hidroelektrik santrallerden büyük ekonomik yararlar beklenebilir. Ülkemizdeki teknoloji birikimi, küçük hidroelektrik santrallerin bütünüyle yerli kurulması için yeterlidir.

• Yabancı kredilerle yabancı firmalara kurdurulan hidroelektrik santrallerin yapımında, aracı kuruluşlar büyük kazançlar sağlayabilmek için, Türkiye'yi yalnızca büyük projelere ağırlık veren bir politikaya iteleyebilmişlerdir.

TÜRKİYE'nin görkemli kaynaklarından birinin akarsular olduğu kuşkusuz. Ülkemiz akarsu gücü açısından, bir başka deyişle hidrolik enerji zenginliği bakımından, Sovyetler Birliği ve Norveç'den sonra Avrupa'da üçüncü sırada yer alıyor. Resmi raporlara geçen boyutuyla akarsularımızdan ekonomik olarak üretilebilecek enerjinin yılda yüz milyar kilovat saat olduğu belirtilmekteyse de, şimdilik yalnızca on milyar kilovat-saat kadar üretim yapılması görkemli kaynağın ne denli gözardı edildiğini kanıtıyor. Yıllarca büyük baraj öyküleri söylenmiştir ama gereken barajlar ve hidroelektrik santraller kurulmamıştır. Hidroelektrik santrallerimizin azlığının bir nedeni de çok pahalı ve dışa bağımlı büyük projeler üzerinde durulurken, küçük hidroelektrik santraller konusunun gündeme getirilmeyişidir.

YANILGIYA SÜRÜKLENİŞ VE ÇELİŞKİ

Akarsular denilince çoğu kez yalnızca büyük ırmakların anlaşıldığı bir gerçek. Oysa halkımızın çay ve

dere adlarını verdiği küçük akarsularımız da var. Küçük akarsularımızın çeşitli düşümlerle yer yer çağlayanlar da oluşturdukları görülmekte. Büyük akarsuların yanısıra küçük akarsular da hidrolik enerji kaynaklarıdır ama ülkemizde çoğu kez görmemezlikten gelinmişlerdir. Yabancı kredilerle yabancı firmalara kurdurulan hidroelektrik santrallerin yapımında, aracı kuruluşlar büyük kazançlar sağlayabilmek için, Türkiye'yi yalnızca büyük projelere ağırlık veren bir politikaya iteleyebilmişlerdir. Öte yandan Türkiye'de akarsu varlığının görkemliliği anlaşıldıktan sonradır ki büyük baraj ve hidroelektrik santral projeleri için uluslararası ortamdan kredi bulmak giderek güçleşmiş, kredi karşılığında ödünler istenir olmuştur.

KIRSAL KESİME YETERİNCE ENERJİ VERİLMEYECEK Mİ?

Kuşkusuz büyük hidroelektrik santraller, büyük endüstri odaklarını besleyerek ulusal ekonomiye önemli katkı yaparlar. Ancak ülkemiz koşul-

larında, kırsal kesim kalkınmasına küçük hidroelektrik santraller kadar katkı yapamamaktadırlar. Bu ise çarpık bir kalkınma modelinin sonucudur. Örneğin, ülkemizin en büyük hidroelektrik santrali olan Keban barajından üretilen elektrik enerjisi de batıya aktarılmakta. Bugün bile Keban'ın yakınındaki birçok köyün elektriksiz oluşu, ülkemizin çarpık kalkınmasını vurgulamakta. 1978 yılında "Sorunlardan Biri" adlı televizyon enerji dizisini hazırlarken yapılan röportajların birinde, Keban'ın onüç kilometre yakınındaki Çevre Kara Köyü'nün muhtarı, ekranda da yayınlanan konuşmasında bu gerçeği şu tümcesiyle anlatıyor ve yakınıyordu. "Memleketimizde koskocaman bir baraj yapıldı, memleketimiz ve halkımız hepsi karanlık içinde yaşıyor."

GÖSTERİŞİ BIRAKIP ÜLKE YARARINA YÖNELİNMELİ!

Büyük baraj ve hidroelektrik santral kurmaya kalkışmak, propaganda yönelik gösterişli eylem olarak değerlendirilmiştir. Kırsal kesim kalkınmasına büyük katkı yapsa da, küçük hidroelektrik santrallerin kurulması gösterişsizdir. Bu gösterişsizlik de küçük su santrallerinin itelenmesine bir başka neden olmuştur. Oysa büyük baraj ve hidroelektrik santrallerin yapımında hem teknolojik hem de ekonomik dış bağımlılıklar olmasına karşın, küçük su santralleri dış bağımlılığa gidilmeksizin yerli teknolojiyle kurulabilir.

Yalnızca büyük barajlara ve büyük hidroelektrik santrallara ağırlık vermek bugüne dek ne denli yanlış olmuşsa, büyükleri savsaklayarak yalnızca küçüklere ağırlık vermek de doğru değildir. Büyük ve küçüğü birlikte içeren dengeli bir model oluşturulmalıdır. Genel enerji sorununun çözümü için, büyük barajlar planlama kapsamında aksatılmadan yapılırken, küçük sularımız da bir yana itilmeden değerlendirilmeli, çok sayıda küçük hidroelektrik santral hızla kurulmalıdır.

KÜÇÜK AKARSULARIN ENERJİ VARLIĞI

Türkiye'de küçük akarsulardan elde olunabilecek enerji varlığını gösterir yeterli bilgiler yoktur. Görevli kuruluşlar ölçüm ve hesaplamaları

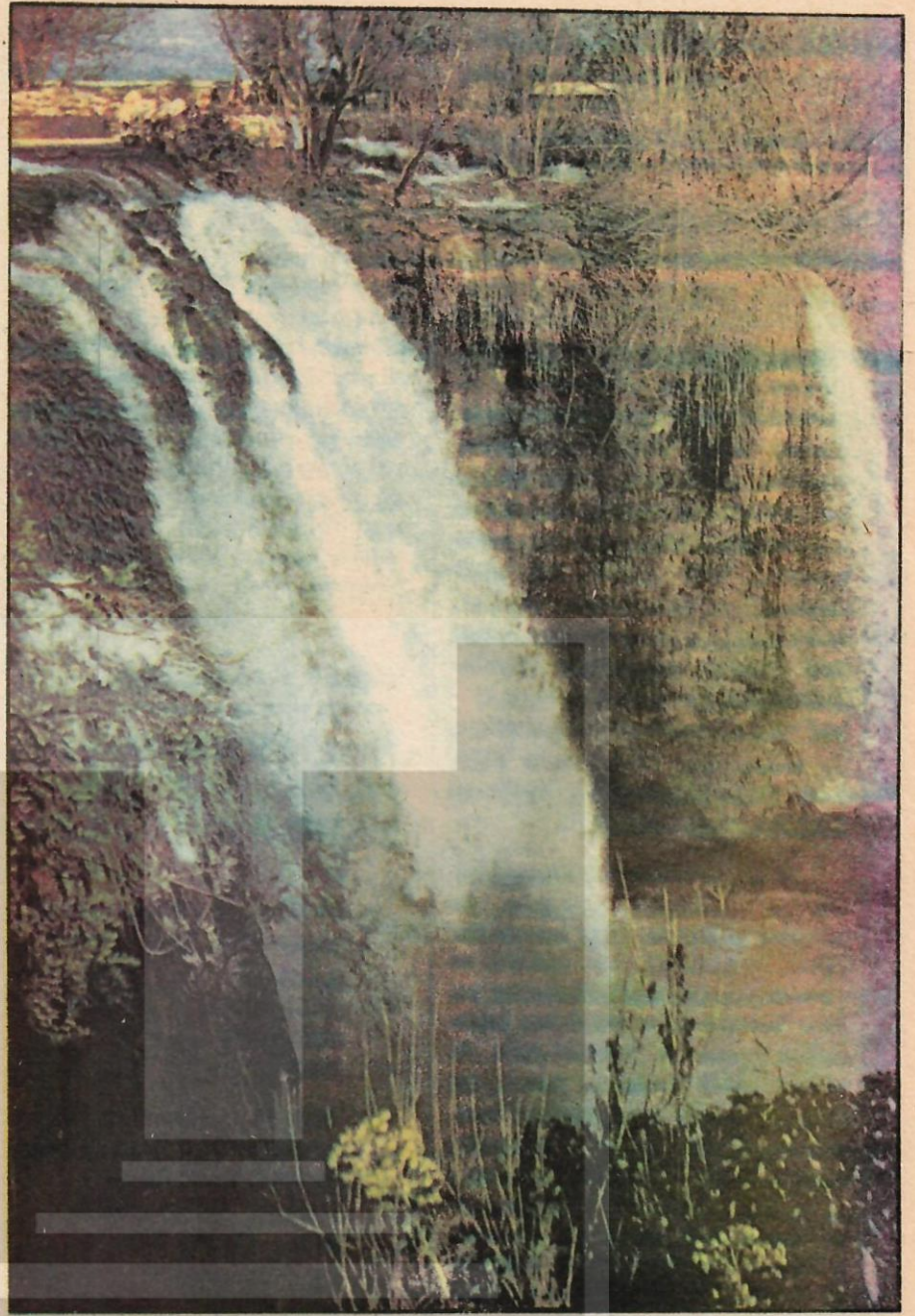

yapmamışlardır. Küçük akarsulardan elde olunabilecek enerjinin niceliği, küçüklük sınırının tanımına bağlıdır. Küçük hidroelektrik santraller denince, çoğu kez, birkaç kilovat ile yüz kilovattan küçük güçteki mini hidroelektrik enerji üreteçleri, birkaç yüz kilovat güçte olabilen köy tipi hidroelektrik santraller, birkaç yüz kilovattan bir megavat (ya da bin kilovat) güce kadar uzanan köykent tipi hidroelektrik santraller anlaşılmaktadır. Konuya teknik açıdan baktığımızda ise, gücü beş megavatı geçmeyenler küçük hidroelektrik santraller olarak varsayılmaktadır, ki çoğu kez bir megavattan büyük olanlarla enterkonnekte sistem bile beslenmektedir.

Türkiye'de şimdilik beş megavattan küçük güçlü hidroelektrik santrallerden üretilen elektrik enerjisi, yılda yaklaşık 150 milyon kilovat-saattir. Bu toplam hidroelektrik enerji üretimimizin yüzde birbuçuk kadarı demektir. Oysa küçük akarsularımızdan elde olunabilecek enerji miktarının, yılda on milyar kilovat-saattan az olmayacağı savı öne sürülmektedir. Söylenen değer, Türkiye'nin bugünkü toplam hidroelektrik enerji üretim düzeyidir. Küçük su olanağını yılda 20 milyar kilovat-saata çıkaran görüşler de vardır. Abartmalar bir yana, bugün 36 bin köyümüzden 14 bininde suyla çalışan değirmenler bulunmaktadır. Değirmenleri çalıştıran su, geliştirilmiş teknik olanaklarla onbinlerce köyümüz için elektrik enerjisi kaynağı olabilir. Tüm köylerin girişine dek enterkonnekte şebeke uzantısını götürmeye gerek kalmaz. Böylece elektrik ağımız milyonlarca kilovat-saatlik yükten arındırılmış olur. Kaldı ki her ay yüz milyon kilovat-saat elektrik dış alımımız olduğu anımsanmalıdır.

SONUÇSUZ KALAN ÇALIŞMALAR

Küçük suların yararlanma sorununa, Elektrik İşleri Etüd İdaresince 1940 yılında yayınlanan, "Türkiye'nin Enerji Ekonomisi ve Elektriklendirilmesi" raporunda da değinilmektedir. Küçük suların öneminin 40 yıl öncesinde de bilindiğini, bu rapor açıkça göstermektedir. Küçük su türbinlerinin yerli olarak yapılması

Türkiye, enerji üretiminde kullanılabilecek küçük akarsular bakımından çok zengindir.

konusu ise, ilk kez, 1953 yılında Ankara'da toplanan Türkiye Birinci İstişari Enerji Kongresi'nin gündemine alınıyordu. Kongre önerilerine uygun biçimde ve Hükümetçe yeterli ödeneğin ayrılacağı da söylenerek, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne görev veriliyorsa da, sonraki yıllarda konu yine savsaklanıyordu.

Küçük su türbinleri konusunda yerli teknoloji oluşturulması, Elektrik İşleri Etüd İdaresi, Etibank Devlet Su İşleri gibi kuruluşların ortak görevleri arasında olmasına karşın, 1960'lara dek bir atılım yapılmadığı görülmüyordu.

Konuya tutarlı bir eğilim, 1963 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nin girişimleriyle olmuştur. Küçük suların yararlanma projesi ele alınıyor, ülke koşullarına uygun üç değişik tip su türbininin geliştirilmesine girişiliyor, prototip türbinler yapılıyordu. Ancak çalışma sonucu götürülemiyor, türbin projelerinden birini özel sektöre aktarmaya çabalanırken, olumlu sonuç vereceği görülen öteki projeler de bir yana iteleniyordu. Sonuçta kamu sektörü de özel sektör de çalışmadan yararlanamıyor. Ülkenin bir sorununun çözümü sürüncemede kal-

yordu. Bu çalışmanın olumlu yanı, yapılan prototip türbinlerle, Türkiye'de küçük su türbinlerinin yerli teknolojiyle üretilebileceği kanıtlanıyordu.

1970 yılında Türkiye Elektrik Kurumu kurulunca, küçük su türbinleriyle hangi kuruluşun uğraşacağı tartışılıyor, Elektrik İşleri Etüd İdaresi de çalışmasını bırakıyordu. Türkiye Elektrik Kurumu'nun raporlarında ise 50 megavatlara kadar uzanan küçük bölgesel santrallerin önemine değiniliyor, küçük akarsularla birlikte tüm hidrolik olanakların değerlendirilmesinin yararları sıralanıyordu. 1975 yılında her çeşit türbinleri ve jeneratörleri yapacak, kamu kuruluşu gösterilmesine karşın özel sektör yapısındaki Türkiye Elektromekanik Sanayi Anonim Şirketi (kısaca TEMSAN) oluşturulmaya kalkışılıyor, 1977 yılında TEMSAN sözde kuruluyordu. Küçük su konusu ise yine uykudaydı.

Enerji politikası kapsamında küçük su santralleri konusuna, en gerçekçi biçimiyle, 1978 yılında Hükümet Programında yer veriliyor ve "Büyük hidrolik enerji santralleri yapımı hızlandırılır ve yenilerine başlanırken, yerel su kaynaklarının da yaygın enerji üretimine katkısı, bir program içinde sağlanacaktır," deniliyordu. Fakat 1978-79 yıllarında, Başbakanlığın Hükümet Programı doğrultusundaki istek ve girişimlerine karşın, ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar, eski alışkanlıklarını sürdürdüler ve yerel su kaynaklarının küçük santrallerle değerlendirilmesi konusunda gereken atılımı yapmadılar.

Son yıllarda üniversitelerimizde de küçük su türbinlerini geliştirmeye yönelik başarılı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak bu alandaki en önemli çalışma, bir kamu kuruluşu olan Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin fabrika niteliğindeki atölyelerinde yapılmıştır. Bu atölyelerde, orta güçlü su türbinleri ve jeneratörler bile yerli olarak üretilebilmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı da, küçük su türbinlerinin üretilmesini TEMSAN'dan istemiş bulunmaktadır, ama Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı TEMSAN'ın çalışır duruma getirilmesi

için gereken çabanın gösterildiği söylenemez.

NE YAPILABİLİR?

Küçük hidroelektrik santraller, dıştan alınan ekipmanlarla kurulamazlar. Yabancı teknolojiye dayalı yol çözüm de değildir. Dünya Bankası'nın son raporlarına göre, büyük hidroelektrik santrallerde bir kilovat kurulu güç için gereken yatırım 1100 dolar kadarken, küçük hidroelektrik santrallerde 3500 dolara yükselmektedir. Küçük hidroelektrik santraller, ancak yerli yapımla ekonomik olabileceklerdir. Yabancı kredi alınmaksızın, makina dışalım yapmaksızın, yeni dış borç yükleri

Yüzde 1,5'u sulanabilen...

TRAKYA'NIN TÜMÜNÜN SULANABİLMESİ İÇİN BİR PROJE HAZIRLANIYOR

- 24 Milyon dönüm olarak hesaplanan Trakya'daki arazilerin 15 milyon dönümünün sulanabilir ekili arazi olduğu bildiriliyor.
- "Büyük Trakya Projesi" olarak adlandırılan proje gerçekleştirilebilirse Trakya Bölgemizdeki ürün çeşitlerinde de büyük farklılıklar olabilecek.

TÜRKİYE'nin tarım ve hayvancılığında büyük önemi olan Trakya topraklarının sulanabilmesi için "Büyük Trakya Projesi" üzerinde başlatılan çalışmalar sürdürülüyor. 24 Milyon dönüm olarak hesaplanan Trakya'daki arazilerin 15 milyon dönümünün sulanabilir ekili arazi olduğu öğrenildi. Bu alanın şimdilik sadece yüzde 1,5'u olan 220 bin dönümünün sulanabildiği bildiriliyor. Trakya'da sulama için yeterli su kaynaklarının bulunduğunu savunan yetkililere göre, Meriç Nehrinden yılda 7 milyar metreküp, Ergene Nehrinden 1,5 milyar metreküp ve Tunca Nehrinden de 1,5 milyar metre-

altına girilmeksizin, yerli teknoloji ve yurt içinde kalacak yatırımla yapılacak küçük hidroelektrik santrallerden ekonomik yararlar beklenebilir. Ülkemizdeki teknoloji birikimi, küçük hidroelektrik santrallerin bütünüyle yerli kurulması için yeterlidir. Özellikle kamu sektörünün elinde güçlü bir teknoloji vardır. Öte yandan özel sektörün de mini hidroelektrik enerji üreteçlerini ve bir ölçüde köy tipi küçük su santrallerini, türbin ve jeneratörleriyle yerli olarak üretmesi olanaklıdır. Türkiye'de yapılması gereken, konuyla ilgili tutarlı bir planlama kapsamında, arayış eyleminden çözüm eylemine yönelmektedir. ●

küp su akıyor. Tunca ve Meriç nehirleri Türkiye'den geçerken, Ergene Nehrinin tümü Türkiye topraklarında bulunuyor.

Uygulamaya başlandığı zaman Güneydoğu Fırat Projesi'nin iki katı büyüklükte bir alanı sulayacak olan "Büyük Trakya Projesi", su potansiyeli yönünden de Fırat'ın iki katı olacak. Barajlar ve pompajlarla 15 milyon dönüm araziye yayılması planlanan su kaynakları üzerinde gerekli tüm incelemeler tamamlandı.

İlgililerden alınan bilgiye göre, bugünkü sulama ile Trakya topraklarından dönüm başına 150 kilo buğday veya 75-80 kilo ayçiçeği ürünü alınıyor. Bu toprakların sulanması gerçekleştirildikten sonra bu rakamın en az üç katına çıkacağı öne sürülüyor. Sulama ile, bu bölgeden elde edilen ürün çeşitlerinde büyük çapta değişiklikler olabileceği ve tüm dünyanın son yıllarda üzerinde durduğu soya'nın da Trakya'nın önemli bir ürünü haline gelebileceği kaydediliyor.

Hayvancılık yapan Trakya köylüsü, yem olarak yonca, fiğ, korunga, gibi hayvan yemlerinin yanısıra mısır silajı (kışlık yem olarak yeşil turşu denilen tür) kullanıyor. Sulama ile bu yemlerin ekiminde de büyük kolaylıklar sağlanacağı belirtiliyor.

DSİ yetkilileri bu projenin uygulanması ile Trakya Bölgesindeki nehirlerden boşa akan 10 milyar metreküp suyun denize akmasının önleneceğini ve Türkiye ekonomisine büyük katkı sağlanacağını öne sürüyorlar. ●

Devlet, buğday üretiminin artması yönünde özendirici önlemler almalıdır.

TARIM

TAHIL ÜRETİCİSİNİN HAKKI VERİLMELİ

- Hububat fiyatları saptanırken, ekonomimizdeki önemli yeri, hububatla ilgili büyük üretici ve tüketici toplum kesimini ve bu tarımın özelliklerini birlikte gözönünde tutmak gerekir.
- Buğday üretiminin artırılması yönünde özendirici önlemler alınmalıdır.
- Buğday, tarımsal üretim planlarımıza temel olmalıdır ve bu üründe uygulanan devlet destekleme politikası yeniden düzenlenmelidir.

YÜRÜRLÜKTE bulunan Bakanlar Kurulu kararına göre 1981 ürünü hububat fiyatlarının haziran ayının başında açıklanması gerekmektedir.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında, toplam ekili alanlarımızın yüzde 90'unu tahıla ayrılmış olmasına karşın 13,4 milyon nüfusun tüketim açığının dışalımlarla kapatılması gereki-

yordu. Bu nedenle, daha o yıllarda buğday üretiminin, devlet desteği ve güvencesi altına alınması gerekli görülmüş ve 1932'de Buğday Koruma Yasası ve 1938'de Toprak Mahsülleri Ofisi Yasasıyla gereken önlemler alınmıştır.

Bir yandan buğday ekiliş alanlarının genişlemesi, öte yandan yoğun girdi kullanımı nedeniyle üretim artmış ve 1979'da 17,5 milyon tonla rekor düzeye ulaşmıştır. 1979'a göre ekiliş alanlarında bir değişiklik olmamasına karşın buğday üretimi 560 bin ton bir azalma göstermiştir.

Buğdayla birlikte, başta şekerpancarı, mısır, çeltik, patates gibi bazı ürünlerde görülen üretim düşüşü, gerek gübre fiyatlarındaki gerek tohumluk, ilaç, mazot, araç ve gereç fiyatlarındaki artışlardan ve özellikle gübre kullanımındaki azalmadan ileri gelmiştir.

1979 sonbaharına göre, 1980 sonbaharında 941 bin ton eksik gübre kullanılmıştır. Eksik gübre kullanılması nedeniyle 1981 buğday üre-

timinin 1—2 milyon ton düşeceği tahmin edilmektedir. Oysa, hava koşullarının son derece uygun gitmesiyle buğday üretimimizin 1979 yılı rekor rakamının da üzerinde bir düzeye ulaşması gerekirdi.

Hububat fiyatlarının saptanmasında, hububatin ekonomimizde tuttuğu önemli yer, hububatla ilgili büyük üretici ve tüketici toplum kesimi ve bu tarımın özellikleri birlikte gözönünde tutulmalıdır.

TABAN FİYAT SAPTAMASI

Ülkemizde modern tarım tekniğinin gereğince uygulanamaması ve gerekli olanakların yeterince sağlanamaması, düzenli üretimi zorlaştırmaktadır. Öte yandan, tarım işletmelerinin yapısal bozukluğu ve sermaye noksanlığı da bunlara eklenince, verimlilik düşmektedir. Bu durumun sonucu olarak tarımda çalışanların gelirleri öteki sektörlerle göre çok düşük olmaktadır. Bütün bunlar ülkemizde hububat fiyatlarının saptanması konusuna büyük bir önem kazandırmaktadır.

Hububat fiyatları, özellikle buğday fiyatları ile yakından ilgilidir ve karşılıklı etkileri vardır. Bu nedenle hububat fiyatlarının belirlenmesinde, maliyetle birlikte diğer madde fiyatlarını da gözönünde tutmak gerekmektedir.

Yurtiçi hububat fiyatları, dış fiyatlarla ve dünya hububat ticareti ile de ilgili bulunduğundan, Türkiye ve dünya hububat ekonomisi ana hatlarıyla da olsa incelenerek fiyat saptanmasında dikkate alınmalıdır.

GİRDİ ARTIŞLARI

Buğday maliyetini etkileyen önemli girdiler olarak tohumluk, gübre, ilaç fiyatlarıyla, traktör, alet, ekipman fiyatlarındaki büyük artışlara, ARAYIŞ'ın geçen sayısında geniş bir biçimde yer verilmişti.

Toptan eşya fiyatları genel endeksi 1981 yılı Ocak ayında, 1980 yılının Ocak ayına göre yüzde 86 oranında artış göstermiştir.

Yakacak maddeleri endeksi 1981 de, 1980'e göre yüzde 80, dokuma maddeleri endeksi yüzde 58, yapı malzemeleri endeksi ise yüzde 30 oranında artmıştır.

Kuşkusuz, gerek genel fiyat düzeylerindeki ve endekslerindeki artış-

lar gerek girdi fiyatlarındaki ve özellikle gübre fiyatlarındaki artışlar ve giderek artan dünya buğday fiyatları, 1981 fiyatlarının saptanmasında gerekenle gösterilerek dikkate alınmalıdır.

DÜNYA BUĞDAY FİYATLARI VE BUĞDAY ÜRETİMİ

1980'de tonu 250 dolar olan petrole karşılık, bir ton buğdayın dışsattım fiyatı 200 dolar olmuştur. 1981 Şubat ve Mart aylarında, Rotterdam borsasında, sert buğdayın tonu 230 dolara ulaşmıştır. Yıl içinde dünya buğday dışsattım fiyatlarının 250—300 dolar arasında olması beklenmektedir.

Fiyatlar ne olmalı?

Cinsi	Başalım kg/TL
1. Derece Makarnalık Durum Buğdayları	22.30
2. Derece Makarnalık Durum Buğdayları	21.00
3. Derece Durum Buğdayları	19.80
1. Grup Ekmeklik Buğday	19.30
2. Grup Ekmeklik Buğday	18.30
3. Grup Ekmeklik Buğday	17.80
Çavdar	15.30
Beyaz Arpa	16.30
Siyah Arpa	15.30
Beyaz Yulaf	15.30
Siyah Yulaf	14.30

1980 dünya buğday üretimi 445 milyon ton olarak gerçekleşmiş, bunun yüzde 37,3'ü gelişmiş ülkelerce, yüzde 21,2'si gelişmekte olan ülkelere ve yüzde 41,5'i merkezi planlanan ülkelere üretilmiştir.

Dünya buğday üretimi son beş yıldır önemli bir artış göstermemiş, hattâ 1980 üretimi 1978'e göre yüzde 2 oranında gerilemiştir. Yine 1978 yılına göre 1980 Buğday üretimi, Ortak Pazar Ülkelerinde yüzde 6, ABD'nde yüzde 35, Çin'de yüzde 6, Kanada'da yüzde 10, Arjantin'de yüzde 13, Avustralya'da yüzde 39

ve Sovyetler Birliği'nde yüzde 20 oranlarında azalmıştır. Aynı yıla göre dünya buğday üretiminde gelişmiş ülkelerin payı yüzde 8 ve gelişmekte olan ülkelerin yüzde 5 artmasına karşın, merkezi plânlanmalı ülkelerin payı yüzde 19 oranında azalmıştır.

1980—81 Dünya buğday stokları (başlıca beş dışsattımçı ülke elinde bulunan stoklar) bir önceki yıldan 5 milyon ton eksikliğiyle 41,3 milyon ton olarak devretmiştir. Dünya Buğday ticaretinin hacmi ise 1980—81 yılında, bir önceki yıldan 7 milyon ton fazla olarak, 92 milyon ton olmuştur. Bu yıl Çin'in buğday dışsalımı 4,3 milyon ton artışla 13 milyon ton, Sovyetler birliği'nin dışsalımı ise 3 milyon ton artışla 15 milyon tonu bulmuştur.

Dünya ticaretinde giderek değeri artan, dünya üretiminde durgunluk izlenen ve de dünya stoklarında her yıl düşmeler görülen buğday, ülkemiz tarımının temel göstergesi niteliğindedir. Ülkemizin kendine yeterli ve buğday dışsattımıcısı bir ülke olarak güçlenmesi için buğday üretiminin artırılması yönünde özendirici önlemlere gereksinim vardır. Buğday, tarımsal üretim planlarımıza temel olarak alınmalı ve bu üründe uygulanan devlet destekleme politikası yeniden düzenlenmelidir. Girdi desteklemelerini içeren, kalite esasını yoğunlaştıran, alım ve satım işlemlerini daha disiplinli bir biçimde gerçekleştiren önlemler zorunludur.

1980 yılında, destekleme alım fiyatları kapsamında, buğdaya, 1. derece Makarnalık olarak verilen en yüksek baş alım fiyatı 12.50 lira, ortalama alım fiyatı ise 11.00 lira olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi toptan eşya fiyatları genel endeksi 1981 yılı Ocak ayında, 1980 yılının Ocak ayına göre yüzde 86 oranında artış göstermiştir.

Öte yandan üreticimiz açısından buğday üretimini en çok etkileyen ve maliyeti yükselten girdi fiyatlarında büyük artışlar olmuştur.

Bu durum ve giderek artması beklenen dünya fiyatları dikkate alındığında, buğdayın başalım fiyatının 1981 yılı için 22,30 liradan, ortalama alım fiyatının ise 19,75 liradan az olmaması gerekmektedir.

ORTAK PAZAR SANAYİ STRATEJİSİ VE TÜRKİYE

- Ortak Pazarın hazırlamakta olduğu sanayi stratejisinde, Ortak Pazar ülkelerinin sınai güçlerini ve kapasitelerini birleştirmeleri ve aralarındaki ticareti tümüyle serbest bırakmaları öngörülüyor.
- Ortak Pazara tam üye olarak katılmak isteyen Türkiye, Avrupa'daki eğilimler ve Dünyadaki sorunlar karşısında belli sorulara yanıt aramak zorundadır.
- Uluslararası yarışma gücünden yoksun sanayimizin durumu ne olacaktır? Ortak Pazardaki işbölümünde, Türkiye'ye tarımda uzmanlaşması mı önerilecek? Fakat sınıileşme olmadan tarımda gelişme olanakları sınırlı bulunduğuna göre, tarım ülkesi olmakla da sorun çözülmüş olmuyor.

AVRUPA Ekonomik Topluluğunda, çalışan nüfusun yüzde kırkına iş olanağı sağlayan sanayi bunalımda. Şimdi, Toplulukta sekiz buçuk milyon kişi, yani çalışan nüfusun yüzde yedi buçuğu işsiz.

Bunalım, Ortak Pazar sanayiinin uluslararası yarışma gücünü yitirmesinden ve özellikle yapısal sorunlardan kaynaklanıyor. O arada, 1973 yılından bu yana petrol fiyatlarının on üç kat artmış olması ve Japon Yen'i ile A.B.D. dolarının değerindeki sürekli değişiklikler de bu bunalımda belli ölçüde rol oynuyor.

SINAI GÜCÜN BİRLEŞTİRİLMESİ, PAZARLARIN BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ...

Avrupa Ekonomik Topluluğuna bunalımdan çıkış için geliştirilen fakat henüz resmi bir kimlik kazanmamış olan sanayi stratejisi, bir yandan sınıileşme politikalarının ve yatırım çabalarının uluslararası ölçekte, yani Topluluk düzeyinde ele alınmasını, bir yandan da Topluluğa üye ülkele-

rin pazarlarının, gerçek bir ortak pazar oluşturacak biçimde birbirleriyle bütünleştirilmesini öngörüyor. Başka bir deyişle, Ortak Pazar ülkelerinin sınai güçlerini ve kapasitelerini birleştirmeleri ve bu ülkeler arasındaki ticaretin tümüyle serbest bırakılması öneriliyor.

Bu amaçla, ticaret önündeki tüm engellerin kaldırılması, Devlet ihalelerinin tüm üye ülkeler müteahhitlerine açılması, şirketlerle ilgili yasalar arasında uyum sağlanması, rekabetin, Japonya, A.B.D. ve yeni yeni sınıileşen ülkeler karşısında ve ortaklık içinde daha sağlıklı bir konuma getirilmesi ve sanayi finansman olanaklarının geliştirilmesi, gibi önlemler üzerinde duruluyor.

Strateji, ayrıca, kimi sektörlerin yapısal güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu gerçeğinden hareketle ve kimi sektörlerde de dünya ölçüsünde üretim fazlası olduğu görüşü ile, sanayi alanında yeniden düzenleme ve yapı değişikliği öneriyor.

Önerilen yapı değişikliğinin amacı, Ortak Pazar sanayiine yeniden

uluslararası yarışma gücü kazandırmak. Üretimin yeniden örgütlenmesinin ve yapı değişikliğinin gerçekleştirilmesi için de Topluluk düzeyinde eşgüdüm sağlanması gerektiği belirtiliyor.

Strateji, yapı değişikliğinin gerçekleştirilmesi için sanayie yardım edilmesi gerektiğini kabul ediyor. Ama, "Topluluk, hasta sanayiler için bir hastane haline getirilemez" diyerek, bu yardımların, ancak, üretimde ve verimlilikte artış sağlayacak ve gelecek vaadeden sanayilere yapılacağını vurguluyor.

Kısacası, sanayi stratejisi, bunalımdan çıkış için, bir yandan Avrupa Ekonomik Topluluğunda yeni bir sınai işbölümünün geliştirilmesi, bir yandan da üye ülkelerin iç pazarlarını tümüyle birbirlerine açmaları üzerinde duruyor. O arada, uluslararası alanda yarışma gücü olmayan sanayilerin de tasfiyesini öngörüyor.

TÜRKİYE İYİ DÜŞÜNMEK ZORUNDA

Son zamanlarda moda olan neoliberal görüşlerden esinlendiği anlaşılan bu strateji karşısında, Ortak Pazara tam üye olarak katılmaya istekli olan Türkiye'nin, belli sorulara yanıt araması ve bu yanıtlar üzerinde iyi düşünmesi gerekiyor.

YARIŞMA GÜCÜNDEN YOKSUN SANAYİMİZ

İç pazara dönük olarak kurulmuş ve verimlilik düzeyi çok düşük olan sanayimizin, uluslararası yarışma gücüne sahip olmadığı biliniyor. Şimdi, uluslararası yarışma gücünü yitirdiği ve bunalım içinde olduğu söylenen Ortak Pazar sanayii ile hemen hemen tekstil dışında yarışmadığımız açık. İç pazarda da sanayimiz, dış rekabete karşı ancak gümrük duvarlarının korunmasında ayakta durabiliyor.

Ortak Pazara tam üye olarak girildiğinde ve pazarlar arası bütünleşme gerçekleştirildiğinde, yarışma gücü olmayan sanayimiz ya da sektörlerimiz ne olacak? Strateji, hasta olarak nitelendirildiği bu tür sanayilere yardım edilmemesini, bu sanayilerin desteklenmemesini öngördüğüne göre, bu sanayiler tasfiye mi edilecek?

İSTİHDAM SORUNU NASIL ÇÖZÜLECEK?

Böyle bir tasfiye halinde, ulusal gelir kayıplarımız bir yana esasen ül-

kemizin yapısal ve temel sorunlarından biri olan ve şimdiden büyük boyutlara varmış bulunan istihdam sorunu nasıl çözülecek?

Gerçi Ortak Pazarın kuruluşuna olanak veren Roma Antlaşması, Ortak Pazar ülkelerinde işçilerin serbestçe dolaşımını öngörüyor. Ama, işsizlikten kıvranan bir Avrupa, Türkiye'nin işsiz ihracına göz yumacak mı? Yoksa, şimdi olduğu gibi, pazarların bütünleştirilmesi adı altında, yalnız ürettikleri malların ve sermayenin serbestçe dolaşımını mı söz konusu olacak?

YENİ İŞ BÖLÜMÜNDE PAYIMIZA NE DÜŞECEK?

Ortak Pazar içinde yeniden oluşturulması öngörülen işbölümünde, Türkiye'nin rolü ne olacak? Üye ülkeler içinde sınai temeli en güçsüz, tarımsal potansiyeli en yüksek ülke Türkiye olduğuna göre, Türkiye'ye tarımda uzmanlaşma mı önerilecek?

Bunun yanında, sanayi olarak geri teknoloji, çevre kirlenici sanayilerde uzmanlaşmamız istenebilir. Bunu kabul edecek miyiz?

Tarımda üretim artışının ve verimlilik artışının sınırlı olduğu biliniyor. Oysa, gelişme, bir anlamda, kişi başına daha çok üretmek demek. Yalnız tarımda uzmanlaşma ile bunun sağlanamayacağı açık. Kaldı ki dünyadaki tüm örnekleri, tarımda çağdaşlaşmanın ve verimlilik artışının sınaileşmeye bağlı olduğunu gösteriyor. Nitekim, tarımda verimliliğin en yüksek olduğu ülkeler, sınaileşmiş ülkeler. Sınaileşmesiz tarımsal gelişme nasıl olacak?

Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Ama biz, Ortak Pazarın sanayi stratejisi ve Türkiye'nin tam üye olarak bu Ortaklığa katılma istekleri karşısında ilk akla gelen sorularla yetiniyoruz.

Sorun, aslında, Ortak Pazara girip girmeme sorunundan ibarettir değil. Siyasal alandaki bloklaşmalar yanında ekonomik alandaki bloklaşmalar da giderek somutlaşıyor. Bu süreç içinde, firma düzeyinde başlayan uluslararası rekabet, şimdi bloklar arası, ekonomik birleşmeler arası rekabete dönüşüyor. Ortak Pazar sanayi stratejisinde de görüldüğü gibi tekelleşme süreci ulusal ölçekten uluslararası düzeye sıçramış bulunuyor. İşte önemli olan, bu ekonomik blok-

laşmalar karşısında ve uluslararası tekelleşme süreci karşısında Türkiye'nin durumunun ve tutumunun en sağlıklı ve ulusal çıkarlara uygun biçimde saptanması. Bunun için de,

kuşkusuz, Türkiye'nin enflasyon dışında ve ondan daha önemli sorunlarını olduğunu kabul etmek ve onlarla ciddi biçimde ilgilenmek gerekiyor.

Haberini ARAYIŞ vermisti...

TPAO GENEL MÜDÜRÜ NEDEN İSTİFA ETTİ?

TPAO'NUN RUHSAT HAKKININ SHELL'E VERİLMESİ VE SONRAKİ GELİŞMELER TPAO GENEL MÜDÜRÜNÜ İSTİFA ETTİRDİ

GEÇTİĞİMİZ hafta TPAO bünyesinden ortaya çıkan bir gelişme kamuoyunda çeşitli yorumlara yol açtı. Resmi gazetede yayınlanan bir yazıyla "boş bulunan TPAO Genel Müdürlüğü'ne vekâleten" Genel Müdür Yardımcılarından İsmail Kafesçioğlu atandı.

TPAO Genel Müdürü Selahattin Özkan'ın istifa mı ettiği, yoksa görevinden mi alındığı tam anlaşılmadı. Ancak bazı yayın organlarına göre Özkan 26 Şubat 1981 tarihinde istifasını Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülen Bingöl'e vermişti. Bu istifanın gerekçesi ise "TPAO Arama Grubuna verilmiş olan bazı arama ruhsatlarının geri alınarak, bazı şirketlere verilmesi" olarak nitelendirildi.

İstifaya yol açtığı bildirilen olay ARAYIŞ Dergisi'nin 7 Mart 1981 tarihli 3'üncü sayısında detayıyla yer almıştı. Buna göre, TPAO'nun 7 ay önce ruhsat istediği bir bölge için Shell Şirketine ruhsat verilmişti. Shell'in ise bu bölge için TPAO'dan çok sonra başvuruda bulunduğu, fakat Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün arama ruhsatını Shell'e verdiği belirtilmişti.

Bu uygulama üzerine TPAO, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak uygulamanın düzeltilmesi-

ni ve ruhsatın kendilerine verilmesini istemişti. TPAO'nun bu istemi üzerine olaya Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bingöl el koymuş ve inceleme sonunda TPAO'nun haklı olduğu belirlenmişti. Ancak bu arada arama ruhsatının kendilerine verilmesi halinde TPAO'nun Danıştay'a başvuracağı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanına bildirilmiş ve gerekli başvuru hazırlıklarına geçilmişti.

Olayın bu boyutlara ulaşması üzerine Bakan 26 Şubat 1981 günü sabah saat 9'da TPAO'ya gelerek yetkililerle görüşmüş ve Danıştaya yapılacak bir başvurunun kendisini güç durumda bırakacağını bildirecek bu başvurunun yapılmamasını istemişti.

TPAO Genel Müdürü Özkan'ın bu durum karşısında o günlerde istifasını Enerji Bakanına verdiği, fakat Bakanın bu istifayı işleme koymadığı belirlendi. Ancak TPAO'daki Teknik Elemanların kapsam dışı bırakılması ve bu kişilere ek ücret ödenmesi konusunda ortaya çıkan yeni gelişmeler ve sorunun Milli Güvenlik Konseyi'ne intikal etmesi Genel Müdür'ü bir kez daha Bakanla karşı karşıya getirdi. Ve Enerji Bakanı Bingöl TPAO Genel Müdürü Selahattin Özkan'ın geçmiş tarihli istifasını işleme koydu.

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

TELEFONDAKİ SES

"Çevir sesi gelmedi..."

"Numara düşmüyor..."

"Hatlar karıştı herhalde..."

"Görüsemiyoruz kızım..."

"Bir saati geçti, Kars'ı aramıştım hala bağlanmadı..."

Büyük bir çoğunluğumuzun şehirlerarası telefonla ilgili yakınma tümceleri bunlar.

★
★ ★

"Şehirlerarası 921 Buyrun..."

"İstihbarat 538 Buyrun..."

"Sıra sorma 746 Buyrun..." diyen sesin sahibi kim?

Ne anlam taşıyor bu kanıksadığımız sözler?

Kim bu günün her saatinde yanıt alabildiğimiz kişiler?

Anamız, karımız, kızımız, bacımız bizden birileri.

İçimizden Birileri'nde PTT Santral

Memureleri konduğumuz bu hafta...

SANTRAL

MEMURELERİYLE

GÖRÜŞME

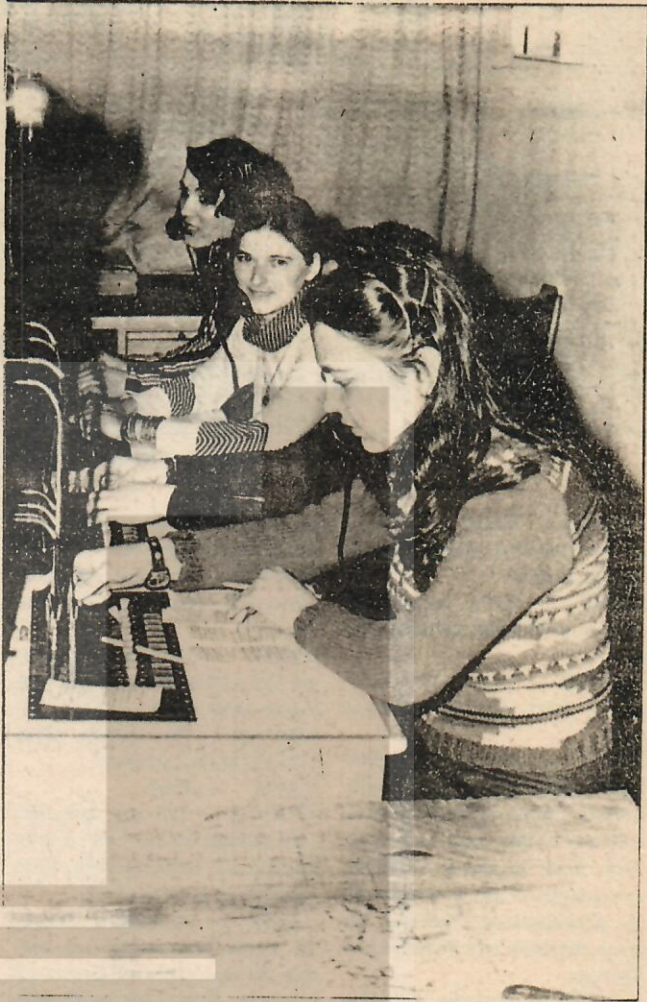
ARAYIŞ — Görevinizle ilgili bize kendinizi tanıtır mısınız?

YANIT — Toplumsal iletişimi sağlamak amacıyla PTT'nin işletme servislerinden Şehirlerarası, Uluslararası, İstihbarat, Fonotel, Beklemesiz Servis, Sıra Sorma Servisi, Uyandırma Servisi, Yerinde Bulunmayan Aboneler Servisi, Saat Sorma Servisi gibi bölümlerinde abonelere günün her saatinde hizmet üretmeye çalışan kişilerdir.

ARAYIŞ — Tüm bu sistemlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için getirilen düzen nedir? Çalışma saatleriniz nasıl düzenlenmiştir?

YANIT — Genellikle ana merkezlerde beş ayrı servis oluş-

turulmuştur. Sabahçı, öğlenci ve takviye grubu denilen servislerden başka gündüz çalışan bir grupla sadece gece çalışan bir başka grup vardır. İlk üç servis grubunda saydıklarımız, nöbet sistemine göre görev yaparlar. Haftadan haftaya değişen bir nöbet sistemi var. Sadece gündüz çalıştığımız zamanlar sekiz saatlik bir çalışma sözkonusu iken, sabah nöbete giren arkadaşlarımız 8.00—13.00 arasında öğlen nöbete girenler de 13.30—19.00 arasında olmak üzere beşbuçuk saat görev yaparken, gece nöbet alanlar 19.00 ile ertesi gün sabah 8.00'e kadar görev yaparak 13 saat çalışmış oluyorlar. Dengesiz ve düzensiz bir nöbet sistemi-

Santral memureleri, bayram, cumartesi, pazar, hatta yılbaşı demeden çalışıyorlar.

ni anlatmak ve hangi gün nöbet alacağımızı izlemek bile zor aslında.

ARAYIŞ — Çalışma sisteminiz tüm merkezlerde böyle midir?

YANIT — Küçük PTT merkezlerinde A, B, C usulü diye adlandırılan ayrı bir sistem sözkonusudur. Bu bizimkinden daha değişik. Sabah 09'da gelip 18'e değin nöbet tutanlar, ertesi gün saat 18'de nöbete gelip sabah 09'a değin çalışırlar. Yani bir gün 9 saat gündüz, bir gün 13

saat nöbet tutarlar. Santral tek kişi ile yönetilemediği için de, yanına 07-15 ve 15-23 aralarında takviye olarak görevlendirilen birer memure verilir.

ARAYIŞ — Nöbetleriniz nasıl düzenleniyor? Dinlenmeniz nasıl sağlanıyor?

YANIT — Bizim dinlenme için özel günlerimiz yok. Bayram, cumartesi-pazar, yılbaşı tatilimiz yok. Yani hergün çalışıyoruz. Bu da sosyal yaşantımızın olmadığını gösteren bir kanıttır.

Santral memureleri abonelerden, aboneler de santral memurelerinden yakınıyorlar.

ARAYIŞ — Sizler, 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'na bağlı değil misiniz?

YANIT — Evet, ancak, biz memur statüsünde çalışan işçilerdeniz.

ARAYIŞ — Yani, memur-işçi ayrımı sizler için saptanamıyor mu?

YANIT — Hayır. Biz, nöbetlerimiz süresinde masa başında, ağırlığı 750 gramı bulan enstrüman adı verilen taçla başa geçirilen aleti taşıyarak çalışmak zorundayız. Öteki memurlar gibi, dilediğimizde, herhangi bir gereksinmemiz için masadan kalkamayız.

ARAYIŞ — Zorunlu gereksinmelerinizi nasıl karşılıyorsunuz?

YANIT — Bunu 5-10 dakika önce şefimize söylemek zorundayız. Yerimize bir memur bulabildiği takdirde, bize gereksinmelerimiz için 5-10 dakika izin veriyor. Yerimize kimse bulunamadığı zaman, tuvalete-gitmek için pozisyonu bırakıp gidiyoruz. O zaman da hem aboneler, hem şefimiz kızıyor. Bu arada bazı aboneler, 'örgü mü örüyor-sunuz?' diyorlar. Gerçekte, örgü ördüğümüz yok, ama kimse de inanmıyor.

ARAYIŞ — Su içmeniz gerekirse, size hizmet edecek kimse yok mu?

YANIT — Öyle bir kişi yok. Bazen su içmek gerektiğinde, sıra sormak için ayrılmış bir arka-

daşımız var, onun durumu uygunsa, ondan istiyoruz.

ARAYIŞ — Kaç kişi çalışıyorsunuz, her serviste kaç kişi çalışıyor?

YANIT — Her serviste ortalama 125-130 kişi var. Mesai günleri üç servis görev yapıyor.

ARAYIŞ — Bir servisin tümü aynı yerde mi çalışıyor?

YANIT — Evet.

ARAYIŞ — 125 kişi çalıştığı, çalışabildiği bir salonun en azından havadar olması gerekli. Sizin çalıştığınız yer böyle mi?

YANIT — Kesinlikle hayır. İki küçük pencereyiz var, oradan da hava girer mi girmez mi bilemem. Ancak, bir havalandırma düzeni var. Cihaz çalıştığı zaman hava devamlı değişiyor, ama, sağlığımızı da bozuyor.

ARAYIŞ — Bazı abonelerin surlarını istemeksizin öğrendiğiniz oluyor mu? Oluysa, bu, abonelerde tedirginlik yaratmaz mı?

YANIT — Zaman zaman abonelerin surlarını öğrendiğimiz olur. Ancak, bu tedirginlik yaratmaz, yaratmaması gerekir. Çünkü biz, aboneye istediği numarayı bağladıktan sonra, görüşmeyi sağlayıp sağlamadığımızı kontrol etmek için 10 saniye kadar dinleriz. Sonra da her üç dakikada bir araya girmek ve üç dakika, altı dakika olduğunu anımsatmak zorundayız. Zaman zaman, abonelerin bize dakikayı anımsattığımız için kızdığı oluyor.

ARAYIŞ — Abonelerle ilişkileriniz nasıl?

YANIT — Bazıları kaba davranıyorlar. Bazıları çok saygılı davranıyorlar. Büyük çoğunluğu bizim de sınırlarımızın bozuk olabileceğini hiç düşünmüyor. Bağırıp çağırıyorlar.

ARAYIŞ — Bunun dışında, çalışırken karşılaştığımız güçlükler neler?

YANIT — Aboneler, sıra sorma numaralarından, konuşma yazdırmak istiyor, ya da 03'ten sıra sormaya kalkıyorlar. Bunu yapamayacağımızı söyleyince de kızıp duruyorlar. Hatta kötü söz söyleyenler bile oluyor.

Aboneler şehirlerarası konuşacakları zaman önce kendi numaralarını söylemek zorundalar. Bunu yaparlarsa iyi olur. Çünkü hat birden kesilirse ki bu çok oluyor. Biz hemen kendisini arayıp ne istediğini sorabiliriz. Fakat, önce kendi numarasını söylemezse, bunu yapmamız olanaksız.

Bir de bazı abonelerimiz telefon numaralarını yüz kırk dokuz yüz elli biçiminde söylüyorlar. Bu da yanlış anlamalara yol açabiliyor. Bunu biz yüz kırk dokuz, yüz elli diye de anlayabiliriz onun için on dört, sıfır dokuz, elli biçiminde söylerse yanlışlık olmaz.

ARAYIŞ — Şehirlerarası konuşma yazdıran bir abonenin sıra sormasında yarar var mı?

YANIT — Tabii var, eğer çok beklemişse, nedenini sorar, sorması da gerekli. Bunu yapmazsa, bazan yukarıda değindiğimiz gibi telefon numaralarını yanlış anlamışsak, düzeltme olanağı olmaz, abone de bekler durur.

ARAYIŞ — Tüm işkollarında olduğu gibi, özellikle kadınların çalıştığı sizin işkolunuzun da bazı sorunları vardır. Bunları anlatır mısınız?

YANIT — Bizim sorunlarımızın çözümü kolay değil. Örneğin, yıllık izin yapmamız bile sorun. Santral memurelerinin hiçbiri dilediği zaman izin kullanamaz. Amirlerimizin düzenledikleri programa göre izine çıkarız. Bu da evdeki düzeni bozuyor tabii. Evli olan arkadaşlarımızın eşleri ve çocukları ile tatil yapması çok zor oluyor. Çünkü eşleri de bir yerde çalışıyor, izin ayları, günleri denk düşmüyor. Bizim arkadaşlardan bazıları kış aylarında izne gönderiliyor.

Bir de küçük çocuğu olan arkadaşlarımızın kreş sorunu var. Bunun da çözümü gerekiyor.

ARAYIŞ — Geceli-gündüzlü kamu hizmeti yapan, hem de önemli bir görev yapan santral memurelerinin sorunlarını yanıtlaymaya çalıştık.

Sorunlarının çözümlenmesini diliyoruz. ●

OKULLARIMIZDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

DOÇ. DR. AHMET KOCAMAN

- Yabancı dil öğretiminde temel eksiklik amacın belirlenmemiş olmasıdır. Üniversitelerdeki kullanım alanı açısından okuma becerisine ve tekniklerine ağırlık verilmelidir.
- Yabancı dil öğretmenin mesleki konulardaki gelişmeleri yakından izleyebilmesi gerekir.
- Yabancı dil öğretimi çağdaş bilim kervanına katılma yolunda bir adımdır.

EKONOMİK, politik, toplumsal ve kültürel ilişkilerin yoğunlaştığı, iletişim araçlarının etkin kullanımı sonucu giderek küçülen bir dünyada yabancı dilin önemi görmezlikten gelinemez. Ne yazık ki toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren bu konu ancak belirli meslek dergilerinde tartışılmakta, bu nedenle sorunlar kamuoyuna yeterince yansımamaktadır. Oysa yabancı dil öğretim ve öğrenim sorunu bir kültür ve dünya görüşü sorunudur. İnsanın kişisel ve toplumsal önyargılarından kurtulabilmesi, bilim ve kültürün evrensel kaynaklarına inebilmesi, kısacası uygar, hoşgörülü bir aydın olabilmesi, sağlıklı bir anadil bilgisi yanında sağlam bir yabancı dil bilgisi de gerektirmektedir.

Sorun çok yönlüdür, bu nedenle yazıda yalnızca kimi genel noktalara değinilecektir.

AMAÇ NE OLMALI ?

Gerek ortaöğretimde, gerek Üniversitelerimizde yabancı dil öğretiminde görülen temel eksiklik öğretim amacının açık seçik belirlenmemiş olmasıdır. Elbette genelde bu ortaöğretim ve Üniversitenin işlevi ile ilgili bir konudur. Ortaokul ve li-

selerin çağ ve ülke gerçeklerini gözardı eden bir eğitim anlayışına dayanmaları, öğrencileri yaşama da Üniversiteye de hazırlayabilecek kurumlar olarak örgütlenememiş olmaları yabancı dil öğretimindeki düzensizliğin de başlıca nedenidir. Bu kargaşa Üniversite eğitimi de etkilemektedir; bir yandan araştırmaya, bir yandan üretime yönelik kurumlar olmaları gereken Üniversiteler ortaöğretimden gelen aksaklıkların kurbanı olmaktadır.

Bilindiği gibi yabancı dilin Üniversitelerimizde en yaygın kullanım alanı uzmanlık alanlarındaki kitapların okunması, anlaşılması, yorumlanması ve ileri düzeylerde bunlarla ilgili yazanak hazırlanmasıdır. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz koşullarda ortaöğretimde yabancı dil öğretiminin amacı yeniden gözden geçirilmeli ve herhalde daha gerçekçi ve işlevsel bir açıdan belirlenmelidir. Sözelimi, Üniversitedeki kullanım alanı açısından okuma becerisine ve tekniklerine ağırlık verilmelidir.

ÖĞRETİMİN GEREKSİNİMİ

Öte yandan yabancı dil öğretiminin en önemli ögesi öğretmendir. Yabancı dil öğretmenin mesleki konulardaki gelişmeleri yakından izlemesi gerekir. Oysa büyük kentler

dışında bu nerdeyse olanaksızdır. Bu açıdan yabancı dil öğretmenlerinin kısa aralıklarla yurt içi ya da olabirirse yurt dışında iyi planlanmış meslek içi eğitiminden geçmeleri yararlı olacaktır. Bu çalışmalarda dilbilim (psikodilbilim, uygulamalı dilbilim vb.) eğitim ve öğretim bilimi konularındaki gelişmelerin tanıtılması öğretimin niteliğini bir hayli arttırabilir. Milli Eğitim Bakanlığının Üniversitelerle işbirliği yapması bu açıdan verimli olacaktır.

Öğretimin başarısı bir yandan da bilimsel tutarlılığı olan kitaplarla öteki ders araç ve gereçlerinin seçimine bağlıdır. Son yıllarda yabancı dillerdeki kitap fiyatlarının olağanüstü artışı karşısında sorun daha büyük bir önem kazanmıştır. Bu bakımdan öğretmen ve öğrencilerin yeni yayınları izleyebilmeleri için okul kitaplıklarının yabancı dilden kitaplarla zenginleştirilmeleri de düşünülmelidir. Öte yandan her kurumun kendi koşul ve isteklerine uygun kitap yazımını hızlandırması da ekonomik açıdan büyük yarar sağlayacaktır.

YABANCI DİLİN ÖĞRETİMDEKİ YERİ

Asıl önemli nokta yabancı dil öğretiminin öğretim bütünlüğü içinde taşıdığı önemlidir. Bugün yabancı dille öğretim yapan okulların başarısı, bu okullarda yabancı dilin gerek ders saati gerek öteki derslere bağıntısı açısından taşıdığı öneme dayanmaktadır. Ortaöğretim tümünde bu ölçüde ağırlıklı yabancı dil öğretimi gerekmiyebilir, ancak öteki derslerle bağıntı kurulması o denli zor olmasa gerektir. Örneğin lise sınıflarında fen derslerinden bir ya da ikisinin yabancı dilde de okunması yabancı dilin işlevsel değerini arttıracak, öğrenime anlam kazandıracaktır. Ortaöğretimdeki düzenlemenin başarısı Üniversitelerdeki yabancı dil öğretimini de etkileyecektir. Bugün Üniversite hazırlık sınıflarında yabancı dil öğretimi nerdeyse hiç bilmiyenlere göre programlanmaktadır. Oysa gerçekten iyi planlanmış bir yabancı dil öğretimi belki Üniversitelerdeki Hazırlık sınıflarına gerek duyurmayacak ölçüde sağlam bir temel sağlayabilir; böylece Üniversite gençlerinin bir yıl önce araştırma ya da üretime

katkıda bulunmaları sağlanabilir.

ÖNERİLER:

Yabancı dil öğretiminde iyi sonuçlar alınmak isteniyorsa şunlar yapılabilir:

• En başta eğitimin ve her düzeydeki eğitim kurumlarının genel amaçlarının iyice belirlenmesi ve yabancı dilin taşıyacağı ağırlığın açıkça ortaya konulması gerekmektedir. Bu ders saatlarının bir ölçüde artırılması ile birlikte özellikle fen derslerinden birinin yabancı dilde de okunması biçiminde düzenlenebilir.

• Öğretmenlerin meslek içi eğitimlerine daha işlevsel ve planlı bir yaklaşımla eğilmelidir. Bu arada yabancı dil öğretmeni yetiştiren kurumların sorunları da ele alınmalıdır. Bakanlığın bu konuda Üniversitelerin bilimsel birikiminden yararlanması için çözümünü kolaylaştıracaktır.

• Yabancı dil dersinin seçimi olarak verilmesi kimi kolaylıklar sağlayabilir ancak bunun sakıncaları yararlarından daha çoktur. Bu durum en azından zaten var olan özel okul ayrıcalığını ve eşitsizliğini Üniversite düzeyine taşımak olacaktır.

• Yabancı dil araç, gereç ve kitaplarının kolaylıkla ödünç alınabileceği bir merkez geliştirilmelidir. Bu hizmetin özellikle büyük kentler dışındaki okulların öğretmen ve öğrencileri için büyük yararı olacaktır.

• Üniversiteler de yabancı dil öğretim siyasalarını yeniden gözden geçirmelidirler. Hazırlık okulları yabancı dili mutlaka meslek açısından öğretmeye yönelmeli ve bu öğretim Üniversite öğretiminin öteki yıllarında da yaygınlaştırılmalıdır.

• Ülkemizde sürekli savsaklanan bir konu da alınan sonuçların ekonomik, eğitsel, kültürel vb. açılardan değerlendirilmesidir. Her kurum yıl sonunda gerçekçi bir başarı değerlendirilmesi yapmalı, başarısızlığı giderici önlemler alınmalıdır. Bu uygulama iki-üç yılda bir kurumlar arasında da yapılmalı, böylece başarılı okul ya da kurumların uygulamalarından yararlanma yolları araştırılmalıdır.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNİN YARARLARI

Yabancı dil öğretimi ülkemizin çağdaş bilim kervanına katılması yolunda bir adımdır. Bilimsel ve

gerçekçi temellere dayalı bir yabancı dil öğretimi ana dilimizi daha iyi tanımamıza ve dil bilincimizin artmasına da katkıda bulunacaktır. Türk Üniversitelerinde öğretimin Türkçe yapılması temel konudur ancak yabancı dilin bilim alanındaki önemi de görmezlikten gelinemez. Önemli olan yabancı dil öğretiminin genel olmaksızın çok belirli amaçlara yönelik,

bilimsel kuram ve yöntemlere uygun, kaynak ve emek savurganlığını önleyici, öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmayıcı biçimde düzenlenmiş olmasıdır. Böylece temellendirilmiş bir yabancı dil öğretimi evrensel kültürün özümlemesinde ve insanlığın ortak malı olan bilginin bilinçle kavranmasında önemli yararlar sağlayacaktır. •

YAYINLAR

TÜRK HÜMANİZMİ

DOÇ. DR. NECDET SUMER

- Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun yapıtı, Atatürk devrimini, Batı uygarlığının bütünlüğü içinde ve kuramsal düzeyde değerlendiren öncü bir yapıttır.
- Gelişme çabasındaki toplumlar, ekonomik kalkınma sorununa, uygarlık kavramının kuramsal bütünlüğünden bakamıyorlar. Endüstri devriminin temelindeki zihin özgürlüğünü ve bu özgürlükten kaynaklanan ahlâk biçimlerini kavrayamıyorlar.
- Batı toplumlarında da bu kısırlığa yeniden düşme tehlikesinin belirtileri görülüyor.

DÜŞÜNCE özgürlüğü ile zihin özgürlüğü (düşünme yetisinin özgürlüğü) arasındaki ayrım üzerinde pek durulmaz. Oysa bu, önemli ve köklü bir ayrımdır.

Kişi, belirli bir dünya görüşüne ve yaşam biçimine bağlı düşüncelerini özgürce dile dökmeyi isteyebilir; bu istek özgürlük kavramının yalnızca sınırlı bir boyutunun bilincini yansıtır. Bu boyut bazı zaman öylesine sınırlıdır ki, "kişilik" ve "insan onuru" değerlerine ters düşen düşünceler taşıdığı için farkında bile olmaz kişi.

Sonsuza açık zihin özgürlüğünün bilinci ise kişiyi düşün kalıplarına tutsak olmaktan korur. Çünkü bu kalıplar insanın yaratma yetisini baskı altında tutar; bu temel yetinin ürünlerini kısır yinelemelere dönüştürür; dolayısıyla da, dar bir

boyutun durağanlığı içinde, kültürel gelişmeyi engeller.

Bu nedenle, "akılcı ve insanlı" değerler, "zihin özgürlüğü" ve "insan onuru" kavramları, hiçbir kuramsal kalıbın eritip tutsak edemeyeceği insanlık değerleridir. Bu değerlerle beslenen zihin eleştirel güç kazandıkça, birey ve toplum insanca bir yaşamda saygın yerini alır.

Öyleyse, bir toplumun uygarlık düzeyinin ölçütü, bu değerlerin birey-toplum yaşamında tuttuğu yerdir. Uygarlık tarihi de, kısaca, bu değerleri kavrama ve yaşama geçirme çabasının tarihi diye tanımlanabilir. "manevi" (etik) değerlerin gelecekte bütün insanlığa malolmasını ve korunmasını öğütleyen düşünce, kaynağını ve dayanağını insan'da bulan (humanist) düşüncedir. Bugün insanlık, daha da hızlı bir değişim

süreci içinde, bu çabanın önemli aşamalarından birini yaşamaktadır.

KÜLTÜR – EKONOMİ AYRIMINDAN DOĞAN SORUN

20. yüzyılda, özellikle gelişme çabasındaki toplumların çözmekte güçlük çektikleri sorun **kültür-ekonomi** ayrımında düşümlenmektedir. Bu toplumlar, son birkaç yüzyıllık dönemde Batı'da gerçekleştirilmiş olan endüstri devriminin göz kamaştırıcı etkisiyle, ekonomik kalkınma sorununa **uygarlık** kavramının kuramsal bütünlüğünden bakamamaktadırlar. Endüstri devrimini gerçekleştirmiş olan batılılığın temelindeki "zihin özgürlüğü"nü ve bu özgürlükten kaynaklanan "ahlâk biçimlenimi"ni kavrayamamakta, batılılaşmayı salt endüstrileşme ile eş anlamlı sanmaktadırlar. Bir yandan Batı gibi endüstrileşmek isterken, bir yandan da Batı'ya karşı bir kültürel savunma kaygısı gütmektedirler. Batı evreni dışındaki toplumların düşümleri çelişki ve kıramadıkları kısır döngü buradan kaynaklanmaktadır.

Dahası, Batı toplumlarında da bugün bu kısırlığa yeniden düşme tehlikesinin belirtileri görülmeye başlamıştır. "Batı düşüncesi kendi çevresine sıkıca kapanmaktan" vazgeçmemekte ve kaynağındaki humanist değerlerden uzaklaşma eğilimlerini sürdürmektedir. Endüstrileşmenin salt gözle görülür sorunlarına takılı kalıp, bilimi ve teknolojiyi yaratan zihnin özgürlüğünü ve bu özgürlüğün dayandığı "humanist ahlâk" temelini gelişmiş ülkeler unuttur görünmekte, gelişme çabasındaki ülkeler ise kavrayamamaktadır. Bu temel Klâsik Çağ'da Yunan-Roma toplumlarının yarattığı Klâsik kültürle atılmıştı.

HUMANİST KÜLTÜR BİRİKİMİ

Uygarlık tarihinde, humanist dünya görüşüne dayalı Klâsik kültürün, bin yıllardır sürmekte olan yerleşik tarım kültürünü aşma ve endüstri devrimini hazırlama yolunda insanlığın yarattığı ilk büyük düşün atılımı olduğu; bu atılımın, gecikmeyle de olsa, Orta Çağ'ın ardından kaçınılmaz ürünlerini verdiği yadsınamiyacak bir tarihsel gereçtir. Sorun, **uygarlık** kavramına bu tarihsel bütünlük açısından bakılmakta güçlük çekilmesidir. Örneğin, bugün çağdaş düşünceli aydınlarımızca bile Klâsik kültür, yeterince tanınmadan, "köleci kültür" denilerek bir yana itilmektedir. Oysa, uygarlık tarihinde **özgürlük**, **demokrasi**, **insan onuru**, gibi çağdaş uygarlığın dayandığı temel kavramlar bu kültürde yaratılmış, belli ölçülerde de olsa, yaşama geçirilmiş ve ilk kez bu kültürde enine boyuna tartışılmıştır. Bu başlangıç Batı evreninde, Orta Çağ'ı aşip günümüze ulaşan ve insanlığın ortak malı olan büyük bir humanist kültür birikimi oluşturmuştur.

Klâsik Çağ'da batı Anadolu'ya da yayılmış olan (bugünse yıkıntılarında hayvanların otlatıldığı) binlerce kişilik tiyatrolarda kitlere, Sophokles'in **insan-yaşam** sorunlarını irdelleyen tragediyalarını; Aristophanes'in sonsuz eleştiri özgürlüğü içinde yazdığı komedyalarını alkışlıyordu. Dahası, düzenlenen yarışmalarda en başarılı yazarı seçmenin bilinçli sorumluluğu ve coşkusu yaşıyordu. Ama bugün, okul görmüş pek çok aydınımız Yunan tragediyalarını anlamakta güçlük çeker. Çünkü bu yapıtlar okutulmaz okullarımızda. Sonra da, "modernist" öğretimin sağlayamadığı "ahlâk" temeline gereksinim duyulduğunda, humanizmin bu zengin kaynaklarına yönelinecek yerde, sorunun çözümü ya geriyse, skolastik zihniyete dönmekte, ya da Avrupa'da son birkaç yüzyıl içinde oluşan öğretiler (humanist kökenlerinden soyutlayarak) taklit etmekte aranır. Bu yanlış, ekonomik kalkınma sorununu yaşamın bütünlüğünden ayırmaktan, "ekonomi" kavramını "kültür" kavramından koparıp sanki ayrıca çözümlenebilecek bir sorunmuş gibi görmekten kaynaklanmaktadır.

ÖZGÜR İNSAN AHLAKI

Aynı biçimde, "ahlâk" kavramı da **insan**'dan koparılmış, "doğa-ötesi"ne dayalı öğretilerin tekelline bırakılarak gitgide bu öğretilerin tutucu, dar kalıplarının simgesi bir kavram sayılmıştır. Bir "özgür insan ahlâk"ının varlığı kavranılamamıştır. Bunun sonucu olarak da Atatürk devriminin gerçek hedefinin, çağdaş uygarlık düzeyini aşabilmenin gerçek yolunun "bütünüyle batılılaşma", başka deyişle "humanistleşme" olduğu görülememiştir. Bu nedenle, Cumhuriyet tarihimize "çağdaşlık" ve "uygarlık" kavramları açısından gerçekçi bir gözle bakıldığında, Atatürk devrimi ile açılan "Türk humanizmi"nin kapısından Türk toplumunun girmesini engelleme, dahası bu kapıyı topluma yeniden bütünüyle kapama çabalarının egemen olduğu bir tarih süreci gözler önüne serilir.

ATATÜRK DEVRİMİ ZİHİN YAPISINDA DEĞİŞİKLİĞİ GEREKTİRİR

12 Eylül noktasına gelinceye dek geçen süreç içinde, devrimi yaşatma, kökleştirme ve yaygınlaştırmadan yana olan güçlerin gitgide "cilizlaştığını" da görmek zor olmayacaktır. Devrimi yaşatmaktan yana olanların gerçekte neyi yaşatmak ve geliştirmek gerektiğini anlayamamaları devrimin zamanla zayıflamasının gerçek nedeni olmuştur. Atatürk devriminin bir çağ değiştirme atılımı olduğu, bu atılımın ise "zihin yapısında", dünyaya ve insana bakışta kökten bir değişiklik gerektirdiği ve **insan'ı** ölçü alan yepyeni bir ahlâka geçiş demek olduğu anlaşılmalıdır. Türk toplumunun ekono-

mik-kültürel sorunlarına aranan çözümler kısır ölçüler ve dar kalıplar içinde kalmıştır.

Yukarıdaki düşünceler Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun "Türk Humanizmi" adlı yapıtında illeri sürülen temel görüşlere dayanmaktadır. Özgün bir tarihsel bakış getiren bu yapıtında Prof. Sinanoğlu, uygarlık tarihinde Atatürk devrimi ile yeni bir humanist aşamanın gerçekleştiğini ve bir "Türk humanizmi"nin doğduğunu; böylece Türk toplumunun insanlığın uygarlık yolundaki evrimine doğrudan katılma olanağı bulunduğunu kuramsal düzlemde ele almakta ve kanıtlamaktadır.

DEVİRİMİN HEYECAN DÜZEYİN-DEN FİKİR DÜZEYİNE AKTARILMASI

Yapıtın **Önsöz**'ünde, "Bu eserin amacı, devrimi sönmekte olan heyecanların düzeyinden fikir düzeyine aktararak değerlendirmek ve Türk insanına eleştiri ruhunu ve yaratma gücünü sağlayacak yeni bir eğitim sisteminin ilkelerini saptamaktır" diyen Prof. Sinanoğlu, yine **Önsöz**'de, Atatürk'ün ölümünden bugüne dek geçen zaman içinde "Cumhuriyet kuşağının, kaynağını ve kaynağındaki sorunları" gitgide nasıl unuttuğunu ve "Atatürk'ün gösterdiği doğrultunun tam tersi doğrultuya" gitgide nasıl yönelindiğini dönem dönem ele alarak nedenleriyle açıklamaktadır.

Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun "Türk Humanizmi"nin bölümleri üzerinde ayrı ayrı durmak, kısa bir yazıda, yapıtın kuramsal bütünlüğünden uzak düşme tehlikesini doğurur. Şunu hemen belirtmek gerekir ki, özellikle Türk okurunun, belli saplantılar içinde de olsa, bu yapıta eğilmesi ve titizlikle okuması gereklidir. Dikkatli bir okur, Batı uygarlığının özünü, Atatürk devriminin ulusal ve evrensel değerine, Türk toplumunun ve çağdaş dünyanın temel sorunlarına, özellikle de eğitim sorununa ilişkin olarak bilgilerini ve saplantılarını gözden geçirip sinayacağı geniş ve sağlam bir düşün düzleminin nasıl önüne serildiğini ve gerçek sorunların ve çözümlerin hangi derinliklerde yatıştığını en azından sezecektir.

Prof. Dr. Sinanoğlu'nun "Türk Humanizmi", Atatürk devrimini, ilk kez, Batı uygarlığının bütünlüğü içinde ve kuramsal düzeyde değerlendiren öncü bir yapıt olarak, düşün gücüne ve özüne eş yerine yakın bir gelecekte alacaktır kuşkusuz. Çünkü bu özün kaynağı devrimin düşün temelini de içeren ölümsüz **Söylev**'dir.

Türk Humanizmi, Prof. Dr. Sinanoğlu (Atatürk'ün Yüzyüncü Doğum Yılı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara, 1980). 238 sayfa, TL 400.

● BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE TEKNİKLERİ EL KİTABI

Yazan: Ural ARMAJ-
DER
Yayınları-96 Sayfa-80 TL.

Bilimsel araştırma ve yöntem üzerine hazırlanmış bir kaynak yapıt.

● ATATÜRK İÇİN

Yazan: H. Avni GEBEŞ - 79
Sayfa - Copyright - Arma-
ğan-

Besiktas Birinci Noteri, gazeteci yazar Avni Gebeş'in anılarıyla başlayan ve Malatya'da yayınlanan Yeni Malatya Postası gazetesinde 1953-1973 yılları arasında yayın-

lanan yazıları ile çeşitli nedenlerle yaptığı Atatürk'le ilgili konuşmaları içeriyor.

● BUDA VE ÖĞRETİSİ

Yazan: İlhan GÜNGÖREN-
Copyright-PK. 30 Yeşilköy-
İST. 160 TL.

"Kendin Kendine ışık ol... Kendine yalnız gerçeği ışık yap" diyen bir öğretim ve bu öğretimin yaratıcısı BUDA ile ilgili bir araştırma. 4 Bölümden oluşuyor. Buda öncesi Hindistan'ı inceleyen birinci bölümü, Buda'nın yaşam öyküsünü içeren ikinci bölüm izliyor. Üçüncü bölümde Buda'nın öğretisi, son bölümde ise Buda'dan sonrası anlatılıyor.

● TÜRKİYE'DE TOPRAK MESELESİ

Yazan: Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi BARKAN Gözlem Yayınları - 966 Sayfa-1200 TL..

1979'da Yitirdiğimiz değerli bilim adamı Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'ın 1953'den ölümüne değin çeşitli yayın organlarında çıkan Türk İktisat Tarihi üzerine yazılmış araştırma yazılarını bir arada toplayan bir yapıt.

● ŞİİRLERDE ATATÜRK

Derleyen: Esat Nermi Eren-
dor-Uygurluk Yayınları 182
Sayfa - 150 TL.

Türk ozanlarının Atatürk için yazdığı şiirlerden seçilerek oluşturulmuş bir derleme.

● ATATÜRK VE ULUSAL DİL

Yazan: Şerafettin TURAN-
Türk Dil Kurumu Yayınları.
54 Sayfa - 50 TL.

İnsanlar arasındaki etkili ve sürekli iletişim aracı ve ulusal kültürü oluşturan ana öğelerden biri olan dil ile ilgili olarak Atatürk'ün amacını ve Ulusal dil çalışmalarını içeren bir araştırma.

DİN

İlâhiyat Fakültesinin Semineri Işığında:

DİN EĞİTİMİ VE LAİKLİK

AHMET ERDOĞAN

Anayasa Mahkemesi emekli üyesi

- Din ve vicdan özgürlüğünün sömürü kaynağı durumuna getirilmesinden sakınılmalıdır.
- Ülkemizde din sömürüsünün acı örneklerinden çok çekildi. Cumhuriyet döneminde bile böyle sömürü örnekleri görüldü.
- Ankara İlâhiyat Fakültesince düzenlenen seminerde lâiklik açısından din öğretim ve eğitime nasıl bir yöntem getirilmesi gerektiği üzerinde duruldu.

CAĞDAŞ demokraside herkesin vicdan ve dinsel inanç ve kamu özgürlüğü vardır. Herkes bağlı olduğu dinin gereken tapınısını (ibadetini) yapar. O dinin dinsel törenlerine dilediğince katılır. Bütün bu eylemlerinden ötürü kişinin hiç bir sorumluluğu yoktur. Ancak, sözkonusu tapınısı ve dinsel törenlerin kamu düzenine, genel ahlâka, yasalara aykırı olmaması gerekir. Din ve vicdan özgürlüğünün

doğal sonucu olarak din eğitim ve öğrenimi de kişilerin kendi isteğine bağlıdır. Küçüklerin, ergenlik çağında olmayan çocukların din seçimini yasal temsilcileri kullanır. Küçükler ergenlik çağına erişip kendi iradelerini kullanma hak ve yetkisine kavuşunca, istedikleri dini benimseyebilirler.

Din ve vicdan özgürlüğünün kamu yönünden en çok sakınılması gereken yanı

bu özgürlüğün kötüye kullanılması sömürü kaynağı durumuna getirilmesidir. Yönetim biçimleri seçime dayalı olan demokrasilerde çıkarıcı kötü politikacılar, yobazlar, gericiler bu özgürlüğü yozlaştırırlar. Ülkemizde din sömürüsünün acı örneklerini tarih boyunca gördük ve dahası Cumhuriyet döneminde bile onlarla karşılaştık. Din ve vicdan özgürlüğünün kişilere, yurttaşlara geniş kapsamasıyla tanınmasındaki amaç, dini sömürü kaynağı yapmak isteyen kötü politikacıya kolay bir ortam hazırlamak, siyasal alanda yurttaşları aldatma aracı durumuna koymak değildir. Kutsal İslâm dininin bu tür yobazlardan korunması için din ve vicdan özgürlüğüne karşı böylesine yasaklar getirilmesi zorunludur. Bu zorunluluk, özgürlük kavramıyla çelişmez. Bu nedenledir ki kimse Anayasamıza göre dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan kuralları sömüremez, kötüye kullanamaz.

Sömürüde amaç, devletin siyasal, ekonomik ve türesel temel düzenini din kurallarına dayandırma biçiminde olabilir. Sömürü bir başka biçimde siyasal ya da kişisel çıkar veya nüfus sağlama için ortaya çıkabilir. Her ne temele dayanırsa dayansın din sömürüsü ve bu özgürlüğün kötüye kullanılması yasaklanmıştır. Bu yasağa aykırı eylem ve işlevde bulunan gerçek ve tüzel kişiler hakkında yasanın gösterdiği yargılar uygulanır. Bu yasağı işleyen siyasal parti ise Anayasa Mahkemesince kapatılır (Anayasa Madde: 19)

Tarihsel Birkaç Olay

Tarihimizde 31 Mart olayı diye tanınan Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) günlü

olay gericiliğin, din sömürüsünün, yobazlığın başta gelen örneklerindedir. Eğitilmiş-eğitimsiz subay ayrımı bir sorun olarak büyümüş ve zamanın diliyle Mek-tepli-Alaylı ayrımı subayları birbirine düşürmüş idi.

Derviş Vahdeti'nin, yayımladığı "Volkan" gazetesinde "İttihad-ı Muhammedi" derneği aracılığı ile, "din elden gidiyor, yönetim dinsizlerin elinde kurtarıl-sın" diye yaptığı kışkırtmalar, körüklemeler, tarihsel ayaklanma olayını ortaya çıkardı. Osmanlı ordusundaki eğitimli subaylar "alaylı" denen eğitimsiz subaylarca dinsizlikle suçlanmış subaylar ve erler arasında düşmanlık ve savaş ortamı yaratılmış ve sonunda ayaklanma olmuştu.

Cumhuriyet döneminde de ne yazık ki tür başkaldırıları oldu. 1 Şubat 1925 günü Elazığ'ın Eğil bucağının Piran köyünde şeyh Sait adındaki bir din sömürücüsü, Türk yurdunu bölmek ve içeriden çökertmek için İngilizlerin yardımlarıyla ayaklanmıştı. Şeyh Sait, aslında Türk yurdunda bir Kürdistan kurmak istemiş ve bunun için dini siyasal amacına araç yapmıştı. Diyarbakır halkına gönderdiği bildirimlerde dini sömürerek, "Din elden gidiyor, yönetim dinsizdir, Şeriat isteriz," diyerek halkı kışkırtmaya ayaklandırmaya çalışmıştı.

Menemen'de yedek subaylığını yapan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay, Derviş Mehmet adındaki yobaz ve arkadaşları tarafından 23 Aralık 1930 günü din sömürüsü nedeniyle bir caminin musalla taşında başı kesilerek, şehit edildi. Şehidin kanlı başı yeşil bir bayrağın tepesine takılarak Menemen'de sokak sokak ve İslâm dininin kurtarıcısı oldukları yaygarasıyla gerilerce dolaştırıldı. Yobazlar kendilerine engel olmak isteyen yurtseverleri bekçimizi de öldürmüşlerdi. Bu ayaklanmanın kökeninde de, kutsal dinin siyasaya dayandırılması vardı.

"Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti" adı altında Bursa'da 23-25 Mart 1968 günlerinde toplanan bir takım gerici görüşlü kişiler de lâikliğe aykırı olarak devlet yönetiminde dinin egemen olmasını istemişler, Atatürk devrimlerini, Cumhuriyeti ve Anayasa düzenini baltalayıcı konuşmalar yapmışlardı. Bu ülkede Atatürkçü görünüp de lâiklik ilkesine ters düşenler ve seçim alanlarında oy avcılığı için halkın önünde kutsal kitap Kur'anı Kerimi öpüp başına koyanlar, bir vakit namazını bir kaç kez kılan siyasetçiler görülmüştür.

Tarihsel örneklerini verdiğimiz bu gibi olaylardan birkaçı bile, din sömürü-

sünün, bir ayak topu gibi sık sık oynanan lâikliğe aykırı oyunlarını ve bunlardan doğabilecek sakıncalarını göstermeğe yeter.

Gençler bu konuda aydınlığa kavuşturulmalı: din anlayışı, boş inançlardan (hurafelerden) bilim dışı, us dışı inançlardan arındırılmalıdır.

İlâhiyat Fakültesinin bir girişimi

Ankara'da İlâhiyat Fakültesi, "Türkiye'de Din Eğitimi Semineri" düzenledi. Bu toplu çalışma (seminer) Türkiye'de ilk kez görülüyor. Fakülte dekanı 23 Nisan 1981 günü açış konuşmasında toplu çalışmanın amacını belirtmiştir. Bu konuşmada kısaca, seminerin amacının din eğitimi olduğunu, insanları dinin değil din insanların hizmetinde bulunduğunu, bir başka deyimle insanların din için yaratılmadığını dinin insanların için var olduğu açıklanmıştır ve 60 bilim adamının katıldığı toplu çalışma üç gün sürmüştür. Din öğretimi ve eğitiminin nasıl bir düzen içinde ele alınması gerektiğinin düşünülmesi ve düşüncelerin yazılması bilim adamlarından istenmiştir.

Kapanış konuşmasında Fakülte Dekanlığı, toplu çalışmanın bu amacının gerçekleştirilmesi için Türkiye'de din öğretimi ve eğitiminin "Tevhidi Tedrisat Kanunu" na ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına

göre sınırlarının çizilmesi gerektiğini vurgulamıştır ve özellikle lâiklik ilkesi üzerinde durmuştur.

Ulusumuzun tarihinde sık sık hortlayan gericilik ve yobazlık ve hele seçime dayalı yönetime geçişten sonra kimi politikacıların oy avcılığı bakımından halkın vicdanlarına, yüreklerine ve dinsel duygularına ellerini uzatmaları, din sömürüsü yolunu yeğlemeleri, günümüzde de konunun önemini bir kat daha artırmıştır.

Lâiklik, yönetimle ilgili bir temel kuraldır. Lâiklik, devlet yönetiminde dinin etkili olmaması, dinin yönetime karışmaması anlamındadır. Böyle olunca lâikliğin İlâhiyat Fakültesinde eğitim ve öğretim izlenmelerinde (programlarında) ele alınması ve öğrencilere böylece öğretilmesi gereklidir. Türkiyemiz, din sömürüsünden çok çekmiştir. Tarihsel gerçekler bunu bir vurgulamaktadır. Teokratik bir düzende olan Osmanlı devleti, 700 yıl yönetiminde dini egemen kılmış, din kurallarının kötüye kullanılması sonucu devlet yönetiminde çeşitli çarpıklıklar ortaya çıkmış ve imparatorluk dokusunda oluşan çatlaklıklar ve yarıklar sonu devlet çatıdayarak yıkılmıştır. Yıkılış nedenleri arasında kutsal dinin kötü uygulamaları, dinin doğru yolundan sapıtılması ile karmaşık boyutlara ulaşan olaylar bulunmaktadır.

Kendileriyle Fakültede görüştüğüm din bilginleri gerçekçi ve Atatürkçü doğrultuda çalışıyorlar. Bu çok sevindirici bir olaydır. Halkımızın ve aydınlarımızın yıllardanberi beklediği bu girişimi çözmeye çalışıyor, dinin uydurmalarından, boş inançlardan arınmış olarak öğretilmesini düşünüyorlar. Bu amaca erişmek için din öğretimi ve eğitime nasıl bir yöntem getirilmesi gerektiği üzerinde duruyorlar. Onlar da lâikliğin yönetimde yer almasını ve dinin sömürü aleti olmamasını içtenlikle istiyorlar. Bu konu Türkiye'de bilim açısından ilk kez incelenmektedir.

Yayınlanacak bildirimlerin Fakültemizin başarısında iyi bir gösterge olacağını ummaktayım. Gençlerimizin insan sevgisi, kardeşçe ve barış içinde yaşama duygusu, çalışma ve başkalarına zarar vermeme arzusu ile yetiştirilmelerini, Atatürk'ün 100. doğum yılında gerçek birer Atatürk'çü olarak bilinçlenmelerini hepimiz istemekteyiz. Büyük Türk Ulusu bunu beklemektedir.

İlâhiyat Fakültesini bu bilimsel girişiminden dolayı kutlamak, gelecek yıllarda da bu yolda çaba göstermesini ve başarıya ulaşmasını içtenlikle dilemek isterim.

Yitirdiğimiz değerli bir devlet adamı

FUAT SİRMEN

İktisat ve Adalet eski Bakanlarından, Millet Meclisi eski Başkanlarından Fuat Sirmen 17 Mayıs günü aramızdan ayrıldı.

Fuat Sirmen 1899'da İstanbul'da doğmuştu.

İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Roma Hukuk Fakültesinde de okumuş ve hukuk doktoru olmuştu.

Uzun yıllar adliye müfettişliği ve Ankara Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunan Fuat Sirmen, 1943-1946 yılları arasında İktisat Bakanlığı, 1948-1950 yılları arasında da Adalet Bakanlığı yaptı.

1961 seçimlerinden Rize'den Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili olan Fuat Sirmen, o yıl Millet Meclisi Başkanlığına seçildi ve 1965'e kadar bu görevi sürdürdü.

Fuat Sirmen, bu görevinde, yansız Meclis Başkanlığı geleneğinin kurulmasına öncülük yapmıştır.

Gölgede kalmış değerli bir sanatçı

GÜZİN DURAN

- Bu yıl yitirdiğimiz Güzin Duran'ın bir müze değerindeki evi İstanbul Üniversitesine bağışlanmıştır.
- Üniversitenin olsun bu sanatçıyı anması ve tanınması gerekir.

LK kadın ressamlarımızdan Güzin Duran bu yıl Mart ayında sessizce Dünyadan göçüp gitti. Bir iki gazetede çıkan kısa ölüm haberi dışında bir yankısı olmadı aramızdan ayrılışının...

Güzin Duran, yaşamı boyunca, sanat çalışmalarını sessizce sürdürmüş ve tevazu ile gölgede kalmış bir değerli sanatçıydı.

Fakat tüm ömrünü sanata, özellikle geleneksel Türk sanatlarına adayan bu çok yönlü sanatçıyı, enazından, İstanbul Üniversitesinin anımsaması, anması ve genç kuşaklara tanıtması gerekir. Çünkü, bir müze değerinde olan evini, daha yaşarken, İstanbul Üniversitesine bağışlamıştı.

Güzin Duran 1897 yılında İstanbul'da doğdu. "Temyiz-i Askeri" Baş Danışmanı Naim beyin kızı, büyük hattat Hacı Yahya efendinin torunu ve ünlü müzikolog Rauf Yekta beyin yeğeni idi.

Eski adı "Sanayi-i Nefise" olan İstanbul Güzel Sanatlar Akademisini Cumhuriyetten önce bitirdi. Burada, büyük bir kadın ressamımız olan Mihri hanımın ve sonradan eşi olacağı Feyhaman (Duran)'ın öğrencisi idi.

1922'de, Akademinin, Avrupa'ya gönderilecek öğrenciler için açtığı yarışmayı kazanan beş genç ressamdan biri idi. Fakat yarışmayı kazandığı hâlde Avrupa'ya gitmedi. O yıl ressam Feyhaman (Duran)'la evlendi.

Daha sonra iki kez eşiyile birlikte Paris'e giderek müzeleri gezdi ve oradaki sanat çalışmalarını izledi.

Evlendikten sonra güzel sanatların dallarıyla ve geleneksel Türk sanatlarıyla da ilgilenmeğe başlayan bu değerli sanatçı, bir yandan okullarda, o arada İstanbul Kız Lisesinde, resim öğretmenliği yaparken, bir yandan da kendi çok yönlü sanat çalışmalarını sürdürdü.

Cami cami, müze müze dolaşa-

rak ünlü hattatların yazılarının çok ustaca kopyalarını yaptı. Bunlar 1971'de sergilendi.

Ayrıca, eski Türk yazmalarının suluboya kopyalarını ve deri üzerine gravürler yaptı.

1928-39 yılları arasında Karagözün bütün tiplerinin ve değişik türlerinin suluboya kopyalarından oluşan zengin bir koleksiyon meydana getirdi. 928 parçadan oluşan bu koleksiyon 1977 yılında Topkapı Sarayı Müzesinde sergilendi. Güzin Duran, sergiden sonra, bu koleksi-

YAZIN

SAROYAN ÖLDÜ

ÜNLÜ Amerikalı tiyatro ve roman yazarı William Saroyan, 18 Mayıs günü, 72 yaşında öldü.

William Saroyan, Türkiye doğumlu bir Ermeni anne ve babanın oğlu idi.

Türkiye ile yakından ilgilenmiş ve bir ara ülkemize gelerek, Güneydoğu Anadolu'da, ailesinin yaşamış olduğu yerleri gezmişti.

William Saroyan'ın düzensiz yaşamı, duygularını olduğu gibi açığa vurması ve yapıtlarını çok hızlı yazması, zaman zaman eleştirmenlerin ona kuşkuyla bakmalarına neden olmuştur. Yapıtların birini 38 günde, birini de altı günde yazdığı söylenir.

Fakat, zaman zaman unutulur gibi olsa da, eleştirmenler yazın çevreleri onun büyük bir yazar olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Üslubu ve yaşamı konusundaki eleştirilere karşı, Saroyan, Ermeni şarkıcıların ve öykü anlatıcıların geleneğinden geldiğini ve o geleneği sürdürdüğünü söylediler.

Bir kez kendisine, Amerika'nın en büyük yazın ödülü olan Pulitzer ödülü verilmişti. Fakat Saroyan, ödülleri dağıtan Kolombiya Üniversitesi Mütavelli Heyeti için, "iş adamları sanat yapıtlarını değerlendirmez" gerekçesiyle, bu ödülü geri çevirmişti.

yonu Topkapı Müzesine armağan etti.

Güzin Duran, İstanbul'un Süleymaniye semtinde, büyükbabası hattat Hacı Yahya efendinin evinde doğmuştu ve, eşi ressam Feyhaman Duran'la birlikte, ömrünün büyük bölümünü bu evde geçirmişti.

Süleymaniye'deki ev, iki sanatçının kendi yapıtlarıyla, Güzin Duran'ın geleneksel Türk sanatlarından kopyalarıyla, ayrıca büyük hattatların yazılarıyla ve sanat değeri yüksek başka yapıtlarla doludur.

Güzin Duran, yaşamı boyunca sanat çalışmalarını sessizce sürdürmüş ve tevazu ile gölgede kalmış bir sanatçıydı.

İstanbul Üniversitesinin, kendisine bağışlanmış olan bu müze-evi bir an önce gereği gibi değerlendirilmesini ve, karı-koca iki sanatçıyı, Güzin ve Feyhaman Duran'ı, yeni kuşaklara tanıtacak bir program düzenlenmesini dileriz.

Kanserden ölüm döşeginde yatan Saroyan, yaşamı sona ermeden beş gün önce, Associated Press haber ajansına telefon ederek, ölümünden sonra yayınlanmak üzere, aşağıdaki demecini yazdırdı: "Herkes ölüme mahkumdur. Fakat benim için bir istisna yapılacağını sanırdım. Şimdi ne olacak?"

Sanırız buna şu yanıt verilebilir: William Saroyan, yapıtlarıyla yaşamaya devam edecek. Yazdıkları zaman zaman küçümsense, unutulur gibi olsa da, yine anımsanacak, okunacak, sahnelerde oynanacak.

William Saroyan'ın en tanınmış yapıtları arasında "The Daring Young Man on the Flying Trapeze", "The Time of Your Life", "The Beautiful People" ve "The Human Comedy" adlı film senaryosu yer almaktadır.

BEYAZ GÖLGE AYRILIYOR AMA...

Ertuğrul ÖZKÖK

EFE, Aytek, Serdar ve basketbol ulusal takımımızın öteki elemanları artık futbolcular kadar tanıdık oldu bizlere. Geçen haftalarda yapılan Çelenç turnuvası milyonlarca insanı ekran başına çekiyordu. En çok satan televizyon dergilerinden birisi kapağını basketbol ulusal takımı elemanlarına ayırıyordu.

Futbolumuz, Avrupadaki başarılı oyuncularımızın dıştan şırıngalarına karşın bir türlü istenen düzeye ulaşamaz, güreşçilerimiz ise bir zamanların olimpiyat şampiyonlarının bıraktığı açık bonoyu bozdura bozdura tüketirken, iki spor dalı, basketbol ve atletizmde sporcularımız sessiz bir devrim yaşıyorlar.

Bundan daha sessiz, ama daha yaygın bir devrim ise bütün yurt çapında mahalle aralarında yaşanıyor. Yıllar boyu taş parçalarından yapılan çift kale futbola alışmış gözler, mahalle aralarında kurulmuş küçük küçük basket potalarına gittikçe daha sık rastlıyor.

Basketbol sporunun futbol karşısına dikildiği bu ortam içinde, sezon başında sessiz bir biçimde ekranlara gelen bir dizi, "Beyaz Gölge" yine aynı sessizlikte bir süre için Cuma gecelerimizden ayrıldı. Sonbaharda ikinci bölümü tekrar yayına sokulacak olan bu dizi, sempatik kahramanları, başarılı dramatik kurgusu ama herşeyden önce amatör spora yaklaşım biçimiyle herkesin sevgisini kazandı.

Neydi Beyaz Gölgeyi bunca sevilir, beklenir yapan şey? Basketbol çevresinde kurgulanan dramatik bir yapı mı yalnızca? Kabul etmek gerekir ki, Beyaz Gölgenin sempatiği yalnızca sporla ilgili bir dizi olmasından gelmiyor. Zaten sporla ilgili sahneler senaryo içinde öteki ilişkilere göre daha az yer tutuyor. Beyaz Gölge'de spordan çok, yaşanan o küçük toplumdaki ilişkilere insanca bir bakış ön plana çıktı. Bu bakış spor alanından öteki toplumsal alanlara aktarılan örneklerle zenginleşti.

rılmıştı. Herşeyden önce sporun yalnızca şan, şöret ve para uğruna yapılan bir insanlık etkinliği olmadığını söylüyordu Beyaz Gölge. Basketbolün de insanlara büyük para ve şöret getirdiği Amerika Birleşik Devletlerinde sakatlanan ünlü bir oyuncunun bir kenar mahalle lisesinin basketbol takımını çalıştırmayı kabullenmesi yalnız spor değil, tüm insan yaşamı için çok anlamlı ve asil bir jest değil miydi? Koç Reeves bu eylemi ile kamusal görevlerde ün sağlayan mevkilere yükselen kişilere, gerektiğinde aynı derecede onurlu ama, daha sessiz ve isimsiz görevlere dönebilmeyi kabullenmenin uygar ve demokratik bir kamu yaşamının gereği olduğunu öğretmedi mi?

Amerikan toplumunda sınırlı sayılabilecek olanaklara sahip bir lisenin basketbol takımını çalıştırmak ne demektir? Beyaz Gölge'nin asıl teması sanıyorum bu soru çerçevesinde düğümleniyordu. Bu görev yalnızca, öteki liselerle birlikte sürdürülecek olan bir şampiyona için gerekli yarışma ruhu ve tekniği mi vermektir genç insanlara? Yoksa ekip ruhu dediğimiz ve sporda ortak savaşımı belirleyecek tüm öteki yan koşulları da sağlamaya mı uğraşmaktır?

Koç Reeves'in en olumlu yanı bu sessiz savaşımında takım elemanlarını yalnızca yarışmaya yönelik birer makine olarak görmemesidir. O'nun gözünde sporunun kişisel yaşamındaki sorunları, toplumsal konumu ve bu konunun kendisine sağladığı olanak ya da olanaksızlıklar bir bütündür. Salami ya da Thorp'un özel yaşamındaki sorunlar da Koç'un çalışma çizelgesinde yer almaktadır.

Amerika'da karaderili olmak, toplumun kenarında kalmak, tüm bunları James Baldwin'in roman kahramanlarının metropoliten kentlerin boğucu havasına karışan sıkıntılarında, Kökler dizisinin vurucu sahnelerinden tanıyoruz. Beyaz Gölge

ise bu konulara başka bir açıdan, günlük yaşamın dar açısından bakıyordu.

Carver Lisesi Basketbol takımı, yöneticileri bir süre için ekrana hoşçakal derken kızgın demir üzerine kazdığı bazı sorunlar zamanla soğuyarak daha belirgin hale gelmeyecek mi? Bizden uzak bir toplumda bize yakın sorunları da işledi Beyaz Gölge. Dizinin son bölümünde üniversiteye girebilmenin sıkıntılarını çeken insanlar, paralı üniversite projelerinin hazırlandığı Türkiye'ye de birşeyler söylemek istemiyor muydu?

Ama bütün bunlardan öte sağlığın önemli bir öğesi olan sporla ilgili olarak önümüze koyduğu sorunlar üzerinde düşünmeliyiz. Koç Reeves Thorp, Salami ve tüm öteki kahramanları ile Carver lisesinin günümüze daha sempatik gösterdiği basketbol sporunu gençlerimiz daha ne kadar mahalle aralarında ilkyaz yağmurlarının delik deşik ettiği yollarda, kırık dökük potalarda yapacaklar? Onların yükselen beklentileri nasıl yanıtlanacak? Bu gençleri daha ne kadar süre, resmi kılığa büründürülüp, tesis yokluğunun maskesi haline getirilen "sağlıklı yaşam için yürüyüş" solganları ile oyalayabileceğiz?

Evet Beyaz Gölge tek başına kuru spor programlarının yaptığının çok daha büyüğünü başardı. Spora yöneltmenin en önemli aşaması olan motivasyon konusunda hiç beklemediğimiz bir başarı elde etti. Ama geriye kalan sorunlar nasıl çözülecek, basketbol sahaları nasıl kurulacak, öğrenciler yanında yaşama çok genç yaşta atılan genç işçi ve çırakların spor olanakları nasıl geliştirilecek?

GÜLE GÜLE BEYAZ GÖLGE

Güle güle Koç Reeves ve Beyaz Gölgeye katkıda bulunan tüm öteki insanlar, Güle güle Beyaz Gölge. Bize aktardığınız insanlık dersi uzun süre aklımızdan çıkmayacak. Mahalle aralarında kendi olanaklarıyla kurdukları eğri büğrü potalarda, yoldan geçen arabaların ve rahatsız olan komşuların bölük pörçük ettiği maçlarda gençlerimiz, küçüklerimiz uzun süre sizleri unutmayacak. İlerde gittikçe yetkinleşecek basketbolumuzda sizin de küçük bir katkınız olacak.

TV PROGRAMINDAN SEÇMELER

30 Mayıs Cumartesi

17.05... ŞEKER KIZ

Bayan Poni'nin evine dönen Candy, Poni ve bayan Maria'nın bir baloya gitmeleri üzerine çocuklarla ilgilenir.

17.30... GÜKKUŞAĞI

Gebze Ziraat Meslek Lisesinin tanıtıldığı programda çocuklar, baskı ve resim çalışmaları yapıyorlar. Bilim adamları köşesinde Robert Kock tanıtılıyor.

21.30... MEVLİD NAKLEN YAYINI

Miraç kandili nedeniyle Ankara Maltepe Camii'nden mevlid.

31 Mayıs Pazar

11.00... GÜNAYDIN

Gezsen Anadoluyu bölümünde Erzincan ili tanıtılıyor.

12.00... TELEVİZYONDA SİNEMA

"En iyisi Para" yönetmen Jack Smight, başrollerde

16.25... KERVAN

İstanbul ve fethinin işlendiği magazin program.

17.05... DAKTARI

Smith ve Jones'in yerine yayına giren dizinin ilk bölümünde; Afrika'daki bir araştırma merkezini denetlemeye gelen Janet adındaki kadın müfettişin başından geçen olaylar işleniyor.

17.55... SPOR DÜNYASI

19.55... TAŞ DEVRİ

Bu bölümde, Dino evden kaçıyor. Fred ne yapacağını şaşırması Dino zannederek başka bir köpeği kaçırmaya çalışır.

21.10... DALLAS

"Beş Milyon Dolar" Bobby ham petrol olayını çözer, ama bu seferde Ewing 23 kuyusu dert olur. Kuyu için beş milyon dolar fidye istenmektedir.

22.20... TELE-BALE

"Promenade Concert" Johann Strauss'un ünlü yapıtında, 19.yy. Viyana Grinzing saray bahçesi eğlenceleri konu ediliyor.

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.25... TELEVİZYONDA SİNEMA

3 Haziran Çarşamba

19.50... YAŞAMAK NE GÜZEL

21.00... UYKUDAN ÖNCE

22.50... TEHLİKE ÇEMBERİ

4 Haziran Perşembe

19.50... TARZAN

20.15... HAFTANIN ŞARKISI

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.20... YARIM YÜZYILDAN ÇİZGİLER

22.15... ZAMAN MEKAN MAKİNASI

22.50... MÜZİK MAGAZİN

5 Haziran Cuma

19.50... İNANÇ DÜNYASI

21.10... BENİ HATIRLAYINIZ

21.50... YAŞAMAK İÇİN

Ben Gazzara'nın başrolünü oynadığı yeni bir avatür dizinin ikinci bölümü yayınlanacak.

18.00... KÜÇÜK EV

"Hatlar Karışınca" adlı bölüm yayınlanıyor.

18.45... MERHABA

Mayıs ayı zirai mücadele ve "sakız koyununun" tanıtıldığı programda, ilgi çekici köy olarak, İzmir Kemalpaşa Yiğitler köyü yer alıyor.

19.15... TÜRK HALK MÜZİĞİ

Ufuk Erbaş söylüyor.

19.30... ÜNLÜ NEHİRLER

21.00... EFENDİME SÖYLEYİYİM

Maurice Chevalier, Sandra Dee, Andy Williams'in oynadığı filmde, ölüm döşegindeki dede torununun nişanlısını görmek ister, nişanlısı sis nedeniyle vaktinde gelemez, genç kız başka birisini nişanlısı olarak dedesine tanıtmak durumunda kalır.

13.45... BAHAR ŞARKILARI

14.35... TARİHTE BU AY

15.05... WALT DİSNEY

"Morgan Atı" adlı bölüm yayınlanıyor.

16.00... BALE

Konservatuvar bale öğrencileri "Faust Balesini" sunuyorlar.

1 Haziran Pazartesi

19.55... FOLLYFOOT

20.20... GOZ GORE GORE

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.20... ATATÜRK'TEN ANILAR

21.40... KÖKLER

22.35... SPOR

2 Haziran Salı

19.50... ÇOCUKLARLA MÜZİK

20.10... TEMEL REİS

PROGRAM PLANLAMASI

TRT Televizyonunun program planlaması nedense bir türlü rayına oturmadı. Kimler hazırlarlar, nasıl hazırlarlar belli değil. Haftalık programların sıralanmasına bakıyorsanız eldeki yapımların arka arkaya dizildiği izlemeyi veriyor. Örneğin 31. Mayıs Pazar gününe bir göz atalım. 16.00'da bir bale programı var, aynı gün 22.20'de TELE-BALE olarak bu kezde "Promenade Concert". Aynı günde iki aynı türde program.